JACOBI USSERII ARMACHANI

Ad Vsum Fr. DE

Romanæ Eccleſiæ

SYMBOLO APOSTOLICO VETERE,

Aliiſque Fidei formulis, tum ab Occidentalibus tum ab Orientalibus, in primâ Catecheſi & Baptiſmo proponi ſolitis, Diatriba.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Acceſſerunt,

I. Athanaſii Symbolum, à Græcis interpolatum.
II. Symbolum aliud, eidem etiam à quibuſdam tributum.
III. Hymnus Matutinus & Veſpertinus veteris Eccleſiæ.
IV. Hildeberti Cenomanenſis de Confeſſione Trinitatis Hymnus, & Oratio ad Dominum.

JO. CASSIANUS.

SYMBOLUM *Eccleſiarum omnium fidem loquitur.*

LONDINI,

Excudebant T. *Ratcliffe* & E. *Motterſhed*, impe[nsis] *Stafford*, prope Eccleſiam S. Brigidæ. M.DC.

JACOBVS VSSERIVS ARMACHANUS

Viro Clariſſimo

GERARDO JOHANNI VOSSIO

Salutem.

QUod in poſteriore Pelagianæ Hiſtoriæ parte, idem etiam in veterum Symbolorum conſideratione, utrique noſtrum accidiſſe video: ut alter alterius inſcius conſilii, de eodem cogitaret argumento. Meam de Occidentalis & Orientalis Eccleſiæ Symbolis ſententiam, in diſputatione de Limbo Patrum & deſcenſu Chriſti ad inferos, quum primò leviter tetigiſſem; in Concione poſteà de Eccleſiâ & Fide Catholicâ coram Sereniſſimo Rege *Jacobo* habitâ, paulo plenius declaravi. Annis deinde poſt concionem illam editam quatuordecim prodiit diligentiſſima illa tua de tribus Symbolis Diſſertatio: de quâ ut ſententiam meam rectiùs poſ-

ſes percipere; non ſolùm quæ in ſcriptis illis linguâ vernaculâ priùs evulgaveram, ſed etiam quæ hâc de re cogitanti poſteà ſuccurrebant, in brevem hanc Diatribam viſum fuit conjicere, tuoque arbitrio committere.

Ad ea verò quæ de *Athanaſiano* Symbolo eruditè (ut ſoles) commentatus es, nihil quod adjiciam habeo; niſi quod in *Thecaræ* Conſtantinopolitani monachi Græcorum Hymnorum Horologio (à Ravio noſtro ex Oriente huc advecto) Symbolum hoc, eo quo poſt finem hujus Diatribæ cernitur interpolatum modo, *Nicænæ* Synodo adſcriptum; & in Hymnorum, partim Latino partim Hibernico ſermone ſcriptorum, codice vetuſtiſſimo altero, notatum reperi, trium Epiſcoporum operâ in eâdem *Nicænâ* Synodo illud fuiſſe compoſitum, *Euſebii, & Dionyſii, & nomen tertii* (ſic enim ibi legitur) *neſcimus*. Quod qui ſcripſerunt, authorem *Athanaſium* fuiſſe habitum neſciviſſe certum eſt; utrum verò *Euſebii* nomine Vercellenſem illum intellexerint, à quo conditum fuiſſe hoc Symbolum nonnulli exiſtimant, non ita perſpicuum. Sicut nec ab *Auguſtino* lectum illud fuiſſe conſimiles loquendi ab eo uſurpatæ formulæ magis evincunt; quàm authori epiſtolæ quæ Ignatio tribuitur ad Philippenſes notum fuiſſe, συνεμπτώσεις iſta arguit. Οὔτε οὖν τρεῖς πατέ-

ρες.

ρες, οὔτε τρεῖς υἱοὶ, οὔτε τρεῖς παράκλητοι· ἀλλ᾽ εἷς πατὴρ, καὶ εἷς υἱὸς, καὶ εἷς παράκλητος. *Non itaque tres patres, neque tres filii, neque tres paracleti : ſed unus Pater, & unus Filius, & unus Paracletus.*

In eâdem Hymnorum Collectione, *Nicetam* Deum laudaviſſe legimus, dicentem :

> *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini.* TE DEUM *laudamus, te Dominum confitemur,*

& quæ ſequuntur in Hymno illo decantatiſſimo, qui B. *Ambroſio* vulgò tribuitur : iſtâ præterea adjectâ Appendice.

> *Te Patrem adoramus æternum, Te ſempiternum Filium invocamus, Teque Spiritum ſanctum in unâ divinitatis ſubſtantiâ manentem confitemur. Tibi uni Deo in Trinitate debitas laudes & gratias referimus : ut te inceſſabili voce laudare mereamur per æterna ſecula ſeculorum. Amen.*

In Latino-Gallico quoque Pſalterio, circa tempora Henrici I. exarato, inſcribitur iſte *Hymnus ſancti Niceti* (Hibernicæ noſtræ traditioni ſatis conſentaneè :) ſive Treverenſis hîc intelligendus fuerit *Nicetius*, ſive Lugdunenſis, ſive quis alius.. Ante S. Benedictum certè & Teridium Cæſarii Arelatenſis epiſcopi diſcipulum, qui de hoc hymno in ſuis Regulis locuti ſunt, nullum

veterum

veterum illius mentionem feciſſe; in notis ſuis ad ritum in unctione Regum Francorum olim obſervatum, Hugo Menardus indicat.

Latino-gallicum illud Pſalterium in bibliothecâ Cottonianâ vidimus: ſicut & alia Latina duo, longe majoris antiquitatis; in quibus, præter Hymnum hunc (ſine ullo authoris nomine, *Hymni ad matutinas* titulo inſcriptum) & Athanaſianum habebatur Symbolum, & Apoſtolicum, totidem omninò quot hodiernum noſtrum continens capitula. In priore, quod Gregorii I. tempore non fuiſſe recentius tum ex antiquo picturæ genere colligitur, tùm ex literarum formâ [a] grandiuſculâ, Athanaſianum quidem *Fidei Catholicæ* (uti etiam in Pſalterio Ludovici IX. Sancti dicti, quod in Regis noſtri Bibliothecâ extat Jacobæâ) alterum verò *Symboli Apoſtolorum* præfert titulum. In poſteriore, quod Regis Æthelſtani aliquando fuit, Apoſtolicum vice verſâ *Symbolum* ſimpliciter, alterum autem *Fides ſancti Athanaſii Alexandrini* nuncupatur. Quod idcircò monendum eſſe duxi: ne Athanaſianum hoc Symbolum Pipini vel Karoli M. temporibus conditum; aut à Gregorii IX. apocriſiariis Athanaſii nomine primùm fuiſſe prolatum, facilè perſuaderi tibi patiaris. De quo etiam Iſidori Hiſpalenſis [b] epiſtolam ad Claudium Ducem conſulas licet: ubi & controverſiæ de Spiritus Sancti

[a] *Vid.* Angeli Rocchæ Bibliothec. Vatican. *pag.* 407. & Cardin. Carafæ Præfat. in edit. Græc. LXX. Interpr. Romæ *an.* 1587. excuſ.

[b] Oper. *Iſidor.* edit. Colon. *ann.* 1617. *p.* 487.

cti

cti à Filio proceſſione, inter Latinos & Græcos tunc agitatæ, mentionem factam invenies. Nam Caroli Calvi temporibus *Athanaſio* hanc fidei formulam fuiſſe adſcriptam, tum ex ineditis, Rathranni Corbeienſis monachi contra Græcos libro 2°. & Æneæ Pariſienſis epiſcopi contra eoſdem *lib.* 1. *cap.* 19. manifeſtum eſt; tum ex Hincmari Remenſis archiepiſcopi Capitulis, presbyteris parochiæ ſuæ anno DCCCLII. datis: [c] in quorum primo præcipitur, ut *ſermonem Athanaſii de fide, cujus initium eſt,* Quicunque vult ſalvus eſſe, *memoriæ quiſque commendet, & ſenſum illius intelligat, & verbis communibus enuntiare queat.*

[c] *In Append. tom. 3. Concilior. Galliæ, Sirmondo ed.*

~~Sed ab inſtituto longius~~ digreſſum me ſentio, quàm putarâm: quod tamen, ut & interpellationis hujus quantumcunque eſt, non æquo tantùm ſed & libenti animo te laturum, candor ille ſolitus & ſatis perſpecta tua humanitas dubitare me non ſinit.

Scribebam Londini, VI. Id. Februar. anno Chriſtianæ epochæ MDCXLVI. ut nos in Angliâ numeramus; ut vos verò in Belgio, XII. Kalend. Mart. Ann. MDCXLVII.

DE
ROMANÆ ECCLESIÆ
Symbolo Apostolico Vetere,
aliisq; tùm ab Occidentalibus tùm ab Orientalibus in primâ Catecheſi & Baptiſmo adhibitis Fidei Symbolis.

Licèt apud omnes tùm *Orientis* tùm *Occidentis* eccleſias, ut unus *Dominus* & *Baptiſmus*, ita & una *Fides* fuerit: unâ tamen & eâdem verborum formulâ *Fidei Symbolum*, quo in cultus Domini profeſſione & Baptiſmi ſuſceptione illæ ſunt uſæ, non fuiſſe conceptum, omniumq; *Romanum* fuiſſe breviſſimum, in Symboli explicatione, *Rufinus* Aquileienſis presbyter jamdudum nos docuit: de additamentis etiam apud Occidentales ad *Romanum* hoc appoſitis, in Proœmio ſuo ſic præfatus. *Illud non importunè commonendum puto, quòd in diverſis Eccleſiis aliqua in his verbis inveniuntur adjecta. In Eccleſiâ tamen urbis Romæ hoc non deprehenditur factum: quod ego propterea eſſe arbitror, quòd neque hæreſis ulla illic ſumpſit exordium, & mos ibi ſervatur antiquus, eos qui gratiam baptiſmi ſuſcepturi ſunt, publicè, id eſt, fidelium populo audiente, ſymbolum reddere; & utique adjectionem unius ſaltem ſermonis, eorum qui præceſſerunt in fide non admittit auditus. In cæteris autem locis, quantum intelligi*

Epheſ. 4. 5.

datur, propter nonnullos hæreticos addita quædam videntur, per quæ novellæ doctrinæ ſenſus crederetur excludi. Nos tamen illum ordinem ſequimur, quem in Aquileienſi Eccleſiâ per lavacri gratiam ſuſcepimus.

In brevioris verò illius Symboli duo incidi exemplaria: quorum alterum *Græcè*, ad calcem Pſalterii Latini Regis *Æthelſtani*, (quod, obelis & aſteriſcis diſtinctum, *Cottoniana* Bibliotheca nobis conſervavit;) alterum *Latinè*, ad finem Græco-latini Actorum Apoſtolicorum codicis non minùs antiqui (qui majuſculis literis exaratus in publicâ Oxonienſis Academiæ cuſtoditur Bibliothecâ) deſcriptum reperi. Pſalterium illud anno æræ noſtræ Chriſtianæ DCCIII. longè ante Æthelſtani regnantis tempora, ex regulis Kalendario in libri initio ſubjunctis, ſcriptum fuiſſe deprehendi: cui conjunctum cernebatur & Symbolum, Græcè quidem, ſed literis Anglo-ſaxonicis incommodè ſatis expreſſum; quod, emendatioribus Græcis ſimul appoſitis, hîc ſubjiciendum curavi.

Pisꞇheu is ꞇhen paꞇeꞃa panꞇocꞃaꞇeꞃo. ce is cꞃisꞇon ıhũ yon auꞇu ꞇon monoᵹenꞇon quiꞃıon ımon. ꞇon ᵹeneᵹenꞇa ec pneumaꞇus aᵹıu ce maꞃıa ꞇıs paꞃꞇhenu. ꞇon epı ponꞇıo pılaꞇu sꞇauꞃoꞇhenꞇa, ꞇaꝼınꞇa, ꞇe ꞇꞃıꞇe ımeꞃa anasꞇanꞇa eᵹ nıcꞃon, anaunꞇa ıs ꞇos uꞃanos, caꞇımeꞃon ın Sexıa ꞇu paꞇꞃos, oꞇen eꞃcheꞇe cꞃıne zonꞇas ce nıcꞃos. ce ıs pneuma aᵹıon. aᵹꞃı, aꝼısın amaꞃꞇıon, saꞃcos anasꞇa. amın.

Πιστεύω εἰς θεὸν πατέρα παντοκρά-τορα. καὶ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογέννητον, τὸν Κύριον ἡμῶν, τὸν γεννηθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου· τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθέντα, ταφέντα, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν, ἀναβάντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καθήμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, ὅθεν ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς. καὶ εἰς πνεῦμα ἅγιον· ἁγί[αν ἐκκλησίαν.] ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, σαρκὸς ἀνάστα[σιν.] Ἀμήν.

Græculus verò alter, non minùs Latini ſermonis imperitus, quàm Anglo-ſaxonicus Græci, Latinum idem Symbolum, ſed barbariſmis (quos ad marginem rejecimus) aliquantulum inquinatum, ita nobis exhibuit.

Credo

Credo in Deum Patrem omnipotentem: & in [a] *Chriſtum Jeſum filium ejus unicum, Dominum noſtrum; qui natus eſt de Spiritu ſancto & Mariâ virgine, qui ſub Pontio Pilato crucifixus eſt & ſepultus, tertiâ die reſurrexit à mortuis, aſcendit in* [b] *cœlos, ſedet ad* [c] *dexteram Patris, unde venturus eſt judicare vivos & mortuos. Et in Spiritu ſancto. ſanctâ Eccleſiâ, remiſſione peccatorum, carnis* [d] *reſurrectione.*

a ϰ *Chriſt Jeſu*

b ϰ *cœlis*

c ϰ *dexter.*

d ϰ *reſurrectionis.*

Atque hoc Symbolum illud eſt, quod (ſublatis barbariſmis, & pro ablativo in poſtremis articulis accuſativo caſu ſubſtituto) tum à Maximo Taurinenſi, in Homiliâ de traditione Symboli, explicatur; tum ab Auguſtino in libello de Fide & Symbolo (tomo Operum 3.) Competentibus exponitur, & in fine fidelibus omnibus ita commendatur. *Hæc eſt fides, quæ paucis verbis tenenda in Symbolo novellis Chriſtianis datur. Quæ pauca verba fidelibus nota ſunt: ut credendo ſubjugentur Deo, ſubjugati rectè vivant, rectè vivendo cor mundent, corde mundo quod credunt intelligant.* Idemque ipſum Græcum à Marcello Ancyrano profeſſioni fidei ſuæ ad Julium Romanum antiſtitem inſertum, apud Epiphanium in Hæreſi LXXII. legitur: verbo πατέρα tantum in initio, librariorum ut videtur incuriâ, omiſſo; & *Vitæ æternæ* articulo in fine ſuperaddito. Quem & in Occidentis quibuſdam partibus receptum fuiſſe, & ex [e] Petro Ravennate, & ex authore libri de Symbolo ad Catechumenos (tomo IX. operum Auguſtini) obſervo; Symbolum, eodem modo quo à Marcello eſt propoſitum, explicantibus.

e Petr. Chryſolog. ſerm. 57 cum 5. ſequentib.

Verùm apud alios, omiſſâ *Vitæ æternæ* mentione, in *Carnis reſurrectione* (ut in noſtris illis ſuperioribus) terminatum fuiſſe Symbolum, ex Hieronymo & Rufino intelligitur. Quorum prior, in epiſt. LXI. ad Pammachium, adverſus errores Johannis Hieroſolymitani, ita loquitur. *In Symbolo fidei & ſpei noſtræ, quod ab Apoſtolis traditum non ſcribitur in chartâ & atramento, ſed tabulis cordis carnalibus, poſt confeſſionem Trinitatis & unitatem Eccleſiæ,*

omne Chriſtiani dogmatis ſacramentum Carnis reſurrectione concluditur. Poſterior, & in Apologiâ adverſùs eundem Hieronymum, Aquileienſes ſuos in *hujus carnis reſurrectione finem Symboli* ſtatuere confirmat; & in ipſius Symboli expoſitione porrò addit. *Ultimus iſte ſermo, qui Reſurrectionem prænunciat, ſummam totius perfectionis ſuccinctâ brevitate concludit.* quem & in ſuâ Symboli explicatione ſecutus eſt Venantius Fortunatus, Pictavienſis apud Gallos epiſcopus; eo capitulo *ſummam perfectionis concludi* ſimiliter repetens. Quod ipſum etiam Maximus Taurinenſis, illis verbis ſignificatum voluit: *Hic religionis noſtræ finis, hæc ſumma credendi eſt.* et author Sermonis CXIX. de Tempore (operum Auguſtini, tomo X.) notatione illâ. *Iſte jam finis eſt: ſed finis ſine fine erit Reſurrectio carnis.*

Eccleſia verò Aquileienſis, præter pronominis *HUJUS* ad *Carnis reſurrectionem* factam adjectionem, etiam *Patri* titulos *inviſibilis & impaſſibilis* adjunxit: poſt Chriſti quoque ſepulturam, alterâ additâ appendiculâ; *Deſcendit ad inferna.* In Gallicano Fortunati Symbolo, *Deſcendit ad infernum* legitur: additamentis illis aliis prætermiſſis. Apud Hiſpanos, Erâ DCCCXXIII. Chriſti anno DCCLXXXV. Etherius Uxamenſis epiſcopus & Beatus preſbyter, adverſùs Elipandum Toletanum archiepiſcopum, Symbolum Apoſtolicum ita producunt. *Surgamus cum ipſis Apoſtolis, & fidei noſtræ Symbolum, quod tradiderunt nobis brevi compendio, recitemus.*

Credo in Deum Patrem omnipotentem. Et in Ieſum Chriſtum filium ejus unicum, Deum & Dominum noſtrum. Qui natus eſt de Spiritu ſancto, & Mariâ virgine. Paſſus ſub Pontio Pilato. Crucifixus, & ſepultus. Deſcendit ad inferna. Tertiâ die reſurrexit vivus à mortuis. Aſcendit in cælos. Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Inde venturus, judicare vivos & mortuos. Credo in Spiritum ſanctum. Sanctam Eccleſiam

cleſiam Catholicam. Remiſſionem omnium peccatorum. Carnis reſurrectionem, & Vitam æternam. Amen.

Ecce fidem Apoſtolicam, in quâ baptizati ſumus; quam credimus, & tenemus.

Apud aliquos etiam poſtremorum articulorum ita inverſus eſt ordo. *Remiſſionem peccatorum, Carnis reſurrectionem, & Vitam æternam, per ſanctam Eccleſiam.* quemadmodum in tribus poſterioribus libris de Symbolo ad Catechumenos (qui in nonum operum Auguſtini tomum irrepſerunt) videre licet. Unde & author Orationis ad Catechumenos, contra Judæos, Paganos & Arrianos (quæ in ſexto tomo, perperàm eidem adſcripta legitur) primo in loco *Remiſſionis peccatorum*, ſecundo *Reſurrectionis*, tertio *Vitæ æternæ*, quarto demùm ac poſtremo *Eccleſiæ* enarrat capitulum. Ut enim vetus *Romanum* Symbolum *Carnis reſurrectione*; ita horum, *Eccleſiæ* commemoratione eſt terminatum. Quod etiam, ſub finem libri ſecundi de Symbolo ad Catechumenos, ſic habetur annotatum, *Sancta Eccleſia, in quâ omnis hujus ſacramenti terminatur authoritas.* Et tertii: *Ideò ſacramenti hujus concluſio per Eccleſiam terminatur.* Et quarti ſimiliter: *Proptereà hujus concluſio ſacramenti per ſanctam Eccleſiam terminatur.*

Romanam verò Eccleſiam omnis in ſuo Symbolo mutationis impatientem fuiſſe, ex Rufino jam audivimus. Quò ſpectat & Ambroſii illud, in epiſtolâ LXXXI ad Siricium. *Credatur Symbolo Apoſtolorum, quod Eccleſia Romana intemeratum ſemper cuſtodit & ſervat.* et Vigilii Tridentini, libro quarto adverſùs Eutychem. *Roma, & antequàm Nicæna Synodus conveniret, à temporibus Apoſtolorum uſque ad nunc, ita fidelibus Symbolum tradidit.* Quo tamen hodie Romana Eccleſia utitur Symbolum, additamentis aliquot auctius legi, res ipſa indicat. Latino Græca quoque adjuncta habetur verſio, in *Pſalterio Græco Papæ Gregorii*, ut præfert titulus (ſcriptura enim ævo Gregorii longè eſt po-

 ſterior)

ſterior) Pſalterio videlicèt Græco & Romano, Latinis utroque literis deſcripto, quod in Benedictini apud Cantabrigienſes Collegii bibliothecâ eſt reconditum. Ex quo Symbolum hoc utrâque linguâ (novis additamentis, in Latino, characteris alio genere diſcriminatis; pro Latinis verò literis, in altero, Græcis ſubſtitutis) hîc apponere libuit.

Symbolum Apoſtolorum.

Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ. *Et in Jeſum Chriſtum filium ejus unicum, Dominum noſtrum. Qui* conceptus *eſt de Spiritu ſancto, natus ex Mariâ virgine. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus*, mortuus, *& ſepultus*. Deſcendit ad inferna. *Tertiâ die reſurrexit à mortuis. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram* Dei *patris* omnipotentis. *Inde venturus judicare vivos & mortuos. Credo in Spiritum ſanctum. Sanctam Eccleſiam* Catholicam. Sanctorum communionem. *Remiſſionem peccatorum, Carnis reſurrectionem, Vitam* æternam. *Amen.*

Πιστεύω εἰς θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς. Καὶ Ἰησοῦν Χριστὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν Κύριον ἡμῶν. Τὸν συλληφθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου. Παθόντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, σταυρωθέντα, θανόντα, καὶ ταφέντα. Κατελθόντα εἰς τὰ κατώτατα. Τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἀπὸ τῶν νεκρῶν. Ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ θεοῦ πατρὸς παντοδυνάμου. Ἐκεῖθεν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Πιστεύω εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἁγίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν. Ἁγίων κοινωνίαν. Ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Σαρκὸς ἀνάστασιν, ζωὴν αἰώνιον. Ἀμήν.

Ubi notandum, ex Aquileienſi primùm Symbolo in Romanum traductum eſſe articulum Deſcenſus *ad inferna*. Ita enim tùm in vetere Ordine Romano, tùm in Cottonianis & antiquioribus quibuſque Symboli exemplaribus legitur: quod εἰς τὰ κατώτατα à noſtro Interprete eſt redditum. In poſterioribus enim, ex Athanaſiano Symbolo, *Deſcendit*

dit ad inferos, hîc eſt poſitum: pro quo, εἰς ᾅδου vel ᾅδ (ſc. τόπον,) in Græco eſt ſubſtitutum. quum à primitivis Symbolis totum hoc caput abfuiſſe, ita Rufinus admonuerit. *Sciendum ſanè eſt, quòd in Eccleſiæ Romanæ ſymbolo non habetur additum*; Deſcendit ad inferna: *ſed neque in Orientis Eccleſiis habetur hic ſermo. Vis tamen verbi eadem vid.tur eſſe in eo quod ſepultus dicitur.*

De *Orientalium* præterea Eccleſiarum (ut eò jam veniamus) communi Symbolo, iſta refert Rufinus idem. *Orientis Eccleſiæ* * *penè omnes ita tradunt.* [Credo in unum Deum Patrem omnipotentem.] *Et rurſùm in ſequenti ſermone, ubi nos dicimus*; [Et in Jeſum Chriſtum, unicum Filium ejus, Dominum noſtrum] *illi tradunt* [Et in unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, unicum Filium ejus.] Hîc verò meminiſſe oportet, apud Orientales duo extitiſſe Symbolorum genera: contractius unum, (quod cum Romano & Aquileienſi Rufinus contulit;) fuſius & explicatius alterum.

Prioris generis fuit *Hieroſolymitanæ*, [h] *Eccleſiarum omnium matris illud.* Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς. καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ. καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως. *Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ. Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Filium Dei. & reliqua Symboli fidei.* quemadmodum in Eccleſiæ Hieroſolymitanæ vetere Liturgiâ legitur; quæ B. Jacobo, ut primo ſedis illius habito Epiſcopo tribuitur, & in antiquitatis memoriã etiam adhuc Hieroſolymis * ſemel in anno celebrari dicitur. Et quia cætera quæſequebantur, (quod ſeriò dolemus) ut maximè tùm nota, brevitatis causâ ſunt hîc omiſſa: ut aliquo ea jactura reſarciretur modo; integram [i] *ſanctæ & Apoſtolicæ fidei* Confeſſionem, licet (ut ex *viſibilium omnium & inviſibilium* mentione, ſub initium factâ, apparet) aliquanto, auctiorem, ſicut Hieroſolymis à Cyrillo φωτιζομένοις tradit explicata, ex Catecheſibus ipſius undique collectum, viſum

* Voculam hanc, ex edi[tione] Frobe[ni]anâ, hîc ſc[ripſi]muſ.

[h] Τῆς μητρὸς ἁπασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. Concil. Conſtantinop. I. ep. Synodic. a[pud] Theodoret 5. hiſt. cap.

* Leo Alla[tius] libris Eccl[eſi]aſt. Græcor[um] differtat. pag. 16.

[i] Ἁγίας ἀποστολικῆς πίστεως. Cyr. Hieroſolym. tan. Catec. 18. φωτιζομένων.

viſum fuit, illius quo caremus loco, ſubſtituere.

Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, Θεὸν ἀληθινὸν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα καὶ ταφέντα. καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθίσαντα ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐρχόμενον ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. Καὶ εἰς ἓν ἅγιον πνεῦμα τὸ παράκλητον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν. Καὶ εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν, καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, viſibiliumq; omniũ & inviſibilium. Et in unũ Dominum Jeſum Chriſtum, filium Dei unigenitum; ex Patre genitum ante omnia ſecula: Deum verum, per quem omnia facta ſunt. Qui incarnatus & homo factus eſt, crucifixus & ſepultus, reſurrexit tertiâ die à mortuis, & aſcendit in cœlos, & ſedit ad dexteram Patris. & venturus eſt in gloriâ, judicare vivos & mortuos: cujus regni non erit finis. Et in unum Spiritum ſanctum paracletum, qui locutus eſt per Prophetas. Et in unum baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum, & in unam ſanctam Catholicam Eccleſiam, & in carnis reſurrectionem, & in vitam æternam.

Brevius aliquanto fuit *Alexandrinæ*, ut videtur, Eccleſiæ illud Symbolum: [b] quod Arius (illius Eccleſiæ presbyter) orthodoxum ſe ſimulans, Conſtantino Imperatori obtulit.

[b] ...crat. hiſtor. 1 κεφ. κϛ. & ...zomen. lib. κεφ. κζ.

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα. Καὶ εἰς Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἐξ αὐτοῦ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων γεγεννημένον, Θεὸν Λόγον· δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν [a] κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, καὶ παθόντα, καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀ-

[a] Sozom. ἐλ-...ντα, καὶ ...α ἀναλα-...ντα,

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem. Et in Dominum Jeſum Chriſtum filium ejus, ex eo ante omnia ſecula genitum, Deum Verbum: per quem omnia facta ſunt, & quæ in cœlis & quæ in terrâ. Qui venit, & incarnatus eſt,

&

νελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ εἰς ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ εἰς μίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπὸ περάτων ἕως περάτων.

& paſſus, & reſurrexit, & aſcendit in cœlos, & iterùm venturus eſt judicare vivos & mortuos. Et in ſanctum Spiritum. Et in carnis reſurrectionem, & in vitam futuri ſeculi, & in regnum cœlorum, & in unam Catholicam Dei Eccleſiam, quæ à finibus uſque ad fines eſt.

Longioris verò Symboli partem maximam coram Synodi Nicænæ Patribus recitavit Euſebius, Cæſarienſis in eâdem Palæſtinâ epiſcopus; hoc priùs commendatam elogio: quemadmodum in epiſtolâ ad Cæſarienſes ſuos, ex Concilio ſcriptâ, ipſe confirmat. i Καθὼς παρελάβομεν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπων, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ κατηχήσει, καὶ ὅτε τὸ λουτρὸν ἐλαμβάνομεν. καὶ καθὼς ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν μεμαθήκαμεν, καὶ ὡς ἐν τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπισκοπῇ ἐπιστεύσαμέν τε καὶ ἐδιδάσκομεν, οὕτω καὶ νῦν πιστεύοντες, τὴν ἡμετέραν πίστιν ὑμῖν προσαναφέρομεν. *Sicut ab Epiſcopis qui nos antegreſſi ſunt accepimus, & in primâ catecheſi, & quum baptiſmi lavacrum ſuſcepimus; & ſicut à divinis Scripturis didicimus, & ſicut in presbyterio & in ipſo Epiſcopatu credidimus & docuimus: ſic etiam & nunc credentes, noſtram fidem vobis proponimus.* Fidei autem Confeſſio illa erat hujuſmodi.

i Euſeb. ep ad Cæſarie inter opera Athanaſii tom pag. 48. e Commelini & apud Soc lib. 1. hiſt. eccl. 5. ( ) Theodoret. 1. cap. 12 Gelaſ. Cyz. in Act. C cil. Nicæ part. 3 cap

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν ἁπάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, ζωὴν ἐκ ζωῆς, υἱὸν μονογενῆ, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγεννημένον, δι' οὗ καὶ ἐγέ-

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inviſibilium factorem. Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, Dei Verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vitâ, filium unigenitum, primogenitum omnis creaturæ, ante omnia ſecula ex Patre

νετο τὰ πάντα. Τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντα καὶ ἐν ἀνθρώποις πολιτευσάμενον, καὶ παθόντα, ϗ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ϗ ἀνελθόντα πρὸς τὸν Πατέρα, ϗ ἥξοντα πάλιν ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας ϗ νεκρούς. Πιστεύομεν ϗ εἰς ἓν Πνεῦμα ἅγιον.

genitũ, per quem & omnia facta ſunt. Qui propter noſtram ſalutem incarnatus & inter homines converſatus, & paſſus eſt, & tertiâ die reſurrexit & aſcendit ad Patrem, & iterùm venturus eſt in gloriâ judicare vivos & mortuos. Credimus & in unum Spiritum ſanctum.

Euſeb. ibid. Atque hanc Confeſſionem [k] & Conſtantinus Imperator & univerſi Patres Nicæni ſine ullâ contradictione admiſerunt: ſed ad Arianæ hæreſeos, de quâ tùm quærebatur, clariorem refutationem, ita eam à ſe interpolatam Eccleſiis proponendam cenſuerunt.

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε ϗ ἀοράτων ποιητήν. Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός. Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί· δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ ϗ τὰ ἐν τῇ γῇ. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ϗ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, κατελθόντα, σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium viſibilium & inviſibilum factorem. Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, filium Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc eſt, ex ſubſtantiâ Patris. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, conſubſtantialem Patri; per quem omnia facta ſunt, & quæ in cœlo & quæ in terrâ. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem, deſcendit, incarnatus & homo factus eſt, paſſus eſt, & tertiâ die reſurrexit, aſcendit in cælos, venturus judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum ſanctum.

Ultra

Ultra Trinitatis verò confeſſionem hâc vice non proceſſerunt: tum quòd Symboli pars ab Euſebio propoſita eò illos ducebat; tum quòd Ariana, quæ tunc agitabatur, controverſia nihil amplius requirebat. Quamobrem & Ariani Epiſcopi, qui ut Nicænam hanc fidem latenter ſubruerent, anno CCCXLI. in Antiochenâ Synodo convenerunt, quum ad articulum illum perveniſſent, Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, *Credimus etiam in ſanctum Spiritum*; ſubdiderunt. [l] Εἰ δὲ δεῖ προσθεῖναι, πιστεύομεν καὶ περὶ σαρκὸς ἀναστάσεως, καὶ ζωῆς αἰωνίου. *Si autem, ut hoc adjiciatur, opus ſit: Credimus & de carnis reſurrectione, & vitâ æternâ.*

Profeſſionem vero τοῦ ὁμοουσίου, ab Antiochenâ illâ Synodo ſubdolè ſuppreſſam, ipſa Eccleſia Antiochena, ut * σύνδεσμον τῆς πίστεως, breviori ſuo inſerendam curavit Symbolo; quod *ex ſcriptis Dei per Apoſtolos Dei conditum*, in libro VI. de Incarnatione Domini, affirmat Johannes Caſſianus, & contra Neſtorium ſic urget. *Licèt omnium Eccleſiarum ſit, quia una omnium fides: peculiariter tamen Antiochenæ urbis eſt atque Eccleſiæ, id eſt, illius in quâ tu editus, in quâ inſtitutus, in quâ renatus es. Hujus de perduxit Symboli fides ad vitæ fontem, ad ſalutis regenerationem, ad Euchariſtiæ gratiam, ad Domini communionem.* Priorem autem Symboli hujus partem ita Caſſianus repetit.

Credo in unum ſolum verum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem omnium viſibilium & inviſibilium creaturarum. Et in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, filium ejus unigenitum, & primogenitum totius creaturæ; ex eo natum ante omnia ſecula; & non factum. Deum verum ex Deo vero, homoouſion Patri: per quem & ſecula compaginata ſunt, & omnia facta. Qui propter nos venit, & natus eſt ex Mariâ virgine, & crucifixus ſub Pontio Pilato, & ſepultus. Et tertiâ die reſurrexit ſecundùm Scripturas, & in cœlos aſcendit, & iterùm veniet judicare vivos & mortuos. & reliqua.

l Athanaſ. e[...] piſt. de Syno[...] Arimini & Se[...] leuciæ. (tom[...] 7. edit. Com[...] melin. pag. 68[...] Socrat. lib. [...] hiſt. κεφ. 1.

* *Fidei vinc[u]lum.* Epiph[an.] Anchorat.

Longiori

Longiori verò Eccleſiarum Orientalium Symbolo omnia illa Nicænorum Patrum additamenta, apud Epiphanium (ſub finem Anchorati) hunc in modum interpoſita leguntur.

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός. [* Θεὸν ἐκ Θεοῦ,] φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί. δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφὰς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον καὶ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, viſibiliumq; omnium & inviſibilium. Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum, filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia ſecula, hoc eſt, ex ſubſtantiâ Patris. [*Deum de Deo*] *lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, conſubſtantialem Patri: per quem omnia facta ſunt, & quæ in cælis & in terrâ. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem, deſcendit de cælis; & incarnatus eſt de Spiritu ſancto & Mariâ virgine, & homo factus eſt. Crucifixus etiam pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſus & ſepultus eſt. Et reſurrexit tertiâ die ſecundùm Scripturas, & aſcendit ad cælos, & ſedet ad dexteram Patris; & iterùm venturus eſt cum gloriâ, judicare vivos & mortuos: cujus regni non erit finis. Et in Spiritum ſanctum, Dominum & vivificantem; qui ex Patre procedit, qui cum Patre & Filio ſimul adoratur & conglorificatur,*

* Incluſa reſti-tus ex pri- e Nicænâ rmulâ, & pro-tore illâ quæ tim ſequitur ipſo Epi-anio.

ἀνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν. εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν ἢ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. Ὁμολογοῦμεν ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν, ἢ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

glorificatur, qui locutus eſt per Prophetas. Et unam ſanctam Catholicã & Apoſtolicam Eccleſiã. Confitemur unũ baptiſma, in remiſſionem peccatorum. Expectamus reſurrectionem mortuorũ, & vitam futuri ſeculi. Amen.

Hanc Fidei formulam, ut ab Apoſtolis Eccleſiæ traditam, & à Nicænis Patribus promulgatam, laudat Epiphanius: ita ut ratione doctrinæ, in antiquo Orientalium Eccleſiarum Symbolo comprehenſæ, *Apoſtolica*; explicationis verò à CCCXVIII. Epiſcopis ſuperadditæ, *Nicæna* dici ea meritò poſſe videretur. Αὕτη μὲν ἡ πίστις (inquit) παρεδόθη ἀπὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἢ ἐν ἐκκλησίᾳ τῇ ἁγίᾳ πόλει ἀπὸ πάντων ἅμα τῶν ἁγίων Ἐπισκόπων ὑπὲρ τριακοσίων δέκα τὸν ἀριθμόν. *Hæc fides à ſanctis Apoſtolis tradita eſt, & in Eccleſiâ, civitate ſanctâ, ab omnibus ſanctis ſimul Epiſcopis, ſupra trecentos ac decem numero*, præſcripta. de cujus ſolenni recitatione, ſacræ Synaxeos tempore à Timotheo Conſtantinopolitano archiepiſcopo inſtitutâ, in libri II. Hiſtoriæ Theodori Lectoris Eclogis ita legimus. Αἰτηθεὶς ἐκ τῶν σπουδασῶν αὐτοῦ Τιμόθεος, τὸ τῶν τριακοσίων δέκα ἢ ὀκτὼ πατέρων τῆς πίστεως Σύμβολον καθ' ἑκάστην σύναξιν λέγεσθαι παρεσκεύασεν, ἐπὶ διαβολῇ δῆθεν Μακεδονίου, ὡς αὐτοῦ μὴ δεχομένου τὸ Σύμβολον, ἅπαξ τοῦ ἔτους λεγόμενον πρότερον ἐν τῇ ἁγίᾳ παρασκευῇ τοῦ θείου πάθους, τῷ καιρῷ τῶν γινομένων ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου κατηχήσεων. *Ab amicis rogatus Timotheus, Symbolum fidei* CCCXVIII. *Patrum per ſingulas Synaxes dici curavit; ad reprehenſionem videlicèt Macedonii, quòd ille Symbolum hoc non receperit: quum anteà ſemel tantùm in anno, in Paraſceue ſcilicèt Dominicæ paſſionis, tempore quo Epiſcopus catechizabat, recitatum eſſet.* Ad longiorem enim hanc formulam (ſaltem à Conſtantinopolitano Concilio, ut poſteà videbimus, aliquantulùm imminutam) iſta ſpectare; tum quæ de Spiritu ſancto in eâ

habentur Macedonio adverſantia & repugnantia, tum uſus ad hunc uſque diem in Græcorum Eccleſiis receptus, planum faciunt.

Sed & ab Occidentalibus conſimiliter Eccleſiis longius iſtud Symbolum & *Apoſtolicum* habitum, & *Nicænum* etiam nominatum fuiſſe obſervare liceat. Sic enim habet Ordo Romanus, in Præfatione Symboli hujus recitationi præmiſſâ, ante adminiſtrationem Baptiſmi. *Audite ſuſcipientes Evangelici Symboli ſacramentum, à Domino inſpiratum, ab Apoſtolis inſtitutum: cujus pauca quidem verba ſunt, ſed magna myſteria.* Et in ſacræ Cœnæ celebratione, Latina Miſſa, quæ circa annum DCC. in uſu fuit, de eodem adjicit. [m] *Finito Symbolo* APOSTOLORUM, *dicat Sacerdos: Dominus vobiſcum.*

[m] ..iſſ. edit. ..entin. ann. ..7. pag. 41.

Symbolum autem hoc, quod in divinorum Myſteriorum adminiſtratione recitatur, à *Nicænæ* Synodi Patribus fuiſſe editum; Iſidorus Hiſpalenſis, de divinis Officiis lib. I. cap. XVI. Alcuinus, de divin. Offic. cap. LVI. Ælfricus Malmeſburienſis monachus, in * Canonibus ad Wulfſinum Shirburbernenſem epiſcopum, Magiſter Sententiarum, libro I. diſtinct. XI. Alexander Halenſis, in Summæ parte III. quæſt. LXIX. memb. V. confirmant: ut recentiores non commemorem, qui *Nicæni* nomen prolixiori huic Symbolo, cujus in Officio ſacro uſus eſt, communi ferè conſenſu impertiunt. De quo & Braccarenſis III. Concilii epiſcopi, anno DCLXXV. *Hanc noſtræ Fid*[illegible]*gulam ipſis verbis atq; ſententiis commemoranter prætexìmus, quibus & in conventu Nicæni Concilii declaratam eſſe ſcimus.* Unde & *à Nicænâ Synodo Spiritum ſanctum ex Patre ſolùm procedere traditum* refert, in libro II. περὶ φύσεων, Johannes Erigena. Ita enim ex Græco rectè ille retulit: licèt Braccarenſes, recepto tum apud Hiſpanicas eccleſias more, *Filii* etiam mentionem Symbolo hîc adjecerint.

* ..oncil. Bri. ..c. D. Hent. ..lman. pag.

Quibus omnibus inter ſe collatis, in eam nunc deſcendere incipio ſententiam; Nicænos Patres primæ Symboli parti,

ti, ab Euſebio ex vetere Formulâ primùm propoſitæ & ab eis pleniùs explicatæ, alteram deinde quæ ſupererat partem adjunxiſſe: vel eorum potiùs primarios aliquos, poſt ſolutum Concilium, id ipſum effeciſſe. De quo certius aliquid proferri potuiſſet, ſi Synodi illius Acta non penitùs * intercidiſſent. Nam quæ tribus libris à Gelaſio Cyziceno habemus deſcripta, Hiſtoriam potiùs quàm Acta Concilii continent; (quemadmodum in Bibliothecâ ſuâ notavit Photius:) & Gregorii Cæſareæ in Cappadociâ preſbyteri de CCCXVIII. patribus Nicænis oratio (apud Metaphraſtam, Julii die X.) quod huc faciat, præter hoc, nihil habet aliud. Τὴν τοῦ θείου ὄντως Συμβόλου, πάσῃ αἱρετικῇ κακονοίᾳ τὴν παρείσδυσιν ἀποκλείοντος, συνυφαίνουσιν ἔκθεσιν, δι' ἑκάστου ῥητοῦ τὸ παρ' ἑκάστης αἱρέσεως ἀντικείμενον καταργήσαντες φρόνημα, ὡς πᾶσιν εὔδηλον ἐκ τῶν ἐν τῷ Παλατίῳ τῶν πραχθέντων τῇ Συνόδῳ ἐξηγήσεως. *Divini omninò Symboli, hæreticæ omni malignitati aditum præcludentis, expoſitionem contexunt; per unumquodque dictum deſtruentes ſenſum, qui ab unaquâque hæreſi opponitur: ut ex narratione actorum Synodi in Palatio manifeſtum eſt omnibus.*

* Vid. Baron. ad ann. 325. ſect. 62, 63.

Sanè in eâ me aliquando fuiſſe opinione non diffiteor: vetera Orientalium Eccleſiarum Symbola in ſimplice perſonæ *Spiritus ſancti* confeſſione fuiſſe terminata; illius verò amplificationem capituli, & quæ de Eccleſiâ & beneficiis ad eam ſpectantibus ſequebantur omnia, à Patribus ſecundæ Synodi Oecumenicæ, Conſtantinopoli anno Chriſti CCCLXXXI. habitæ, primùm fuiſſe addita. Sed ab eâ me depulit ſententiâ temporis, quo à Cyrillo Hieroſolymitano Catechetici ſermones ſunt habiti, & ab Epiphanio Anchoratum fuit editum, diligentior conſideratio. Cyrillum enim *in adoleſcentiâ* Catecheſes ſuas compoſuiſſe, in ſuo Scriptorum Catalogo docet Hieronymus; annis quidem LXX. poſt exortam Manetis hæreſin, ut in Catecheſi VI. ipſe Cyrillus indicat: ante annum nimirùm Domini CCCL. quo ex Catechetâ Epiſcopus

Hieroſolymitanus ille eſt factus. Atqui Apoſtolicæ fidei Symbolum, quod ille explicat, non in *Spiritus ſancti*, ſed in *Vitæ æternæ* articulo finem accipit: quod & ipſe verbis illis Catecheſeos XVIII. planè confirmat. Ταῦθ' ἡμῖν τέως καὶ περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς εἴρηται συμμέτρως, ἥτις ἐστὶ τῶν ἐπαγγελλομένων ἐν τῇ πίστει τὸ τελευταῖον δίδαγμα καὶ τέλος. *Hæc de Vitâ æternâ dicta ſunt hactenùs: quod eſt eorum, quæ profitemur in Fide, ultimum documentum atq; terminus.*

Anchoratum verò à ſe ſcriptum expreſſè notat Epiphanius, *anno Diocletiani* XC. *Valentiniani & Valentis* X. *Gratiani* VI. *Gratiano Auguſto* III. *& Equitio Conſulib. Indictione* II. hoc eſt, Chriſtianæ noſtræ epochæ anno CCCLXXIV. Et tamen longius illud Symbolum jam propoſitum (quod Conſtantinopolitano Concilio vulgò tribuitur) ut ab Apoſtolis acceptum, & à Nicænis Patribus prædicatum, ille recitat: hujuſmodi ad fideles omnes adhortatione præfixâ. Μὴ διαλείπητε, οἱ πιστοὶ καὶ ὀρθόδοξοι, ταύτην τὴν ἁγίαν πίστιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡς παρέλαβεν ἡ ἁγία καὶ μόνη παρθένος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων τοῦ Κυρίου, φυλάττειν, καὶ οὕτως ἑκάστῳ τῶν κατηχουμένων τῶν μελλόντων τῷ ἁγίῳ λουτρῷ προσιέναι [διδάσκειν.] *Pergite, ô fideles & orthodoxi viri, ſanctam hanc Eccleſiæ Catholicæ conſervare fidem, quemadmodum ſacroſancta ac ſingularis Dei virgo à ſanctis Domini Apoſtolis accepit: idemque catechumenis omnibus, qui ad baptiſmum ſeſe comparant, inculcate.* Et quia ipſius tempore, anno videlicèt illo Diocletiani XC. novæ pullulârunt hæreſes; ut illis item occurreretur, Nicænorum epiſcoporum exemplo, (qui ad Arianæ hæreſeos, nuper exortæ, condemnationem antiquum Eccleſiæ Symbolum novo auctario locupletârunt) ἀκολούθως ut ille loquitur, τῇ τῶν ἁγίων ἐκείνων πατέρων προστεταγμένῃ πίστει, ipſo Nicæno quoque Symbolo pluribus in locis interpolato, prolixiorem adhuc Fidei Typum toti Catholicæ Eccleſiæ, iiſque [n] *maximè qui ad ſacrum lavacrum eſſent acceſſuri*, commendavit.

[n] μάλιστα τοῖς τῷ ἁγίῳ λουτρῷ προσιοῦσιν. Epiph. han. Anchorat.

Septem poſt editum novum illum Typum annis, Conſtanti-

ſtantinopolitana generalis Synodus [o] Nicænam fidei formulam, non ſolùm ut πρεσβυτάτην ceu antiquiſſimam (utpote non ab ipſis ante annos LVI. primùm conſcriptam, ſed ex Symbolo ab ultimâ antiquitate in Eccleſiâ recepto expreſſam & explicatam) retinendam eſſe ſtatuit: ſed etiam ut ἀκόλουθον τῷ βαπτίσματι, ſive Baptiſmatis ritui maximè conſentaneam. Unde in eâ *baptizatos* ſe & *baptizare*, Conciliorum, Tyri, Hieroſolymis & Conſtantinopoli anno DXVIII. habitorum, profitentur Epiſcopi.

Ita enim Nicænæ Synodi Fidem ſuſcipere ſe profitentur Tyrii Patres. [p] Τὸ παρ' αὐτῆς ἐκτεθειμένον ὀρθόδοξον σύμβολον ὁμολογοῦμεν ἐν παῤῥησίᾳ, καὶ κηρύσσομεν ἐπ' ἐκκλησίας, ἐν αὐτῷ βαπτισθέντες καὶ βαπτίζοντες. *Symbolum orthodoxum, quod ab eâ expoſitum eſt, confitemur cum fiduciâ, & prædicamus in Eccleſia; in ipſo baptizati & baptizantes.* & quatuor generales Synodos, Hieroſolymitani. [q] Τήν τε τῶν τιη ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συναχθέντων κατὰ Ἀρείου τοῦ δυσωνύμου, τῶν ἐκθεμένων τὸ ἅγιον σύμβολον, εἰς ὃ ἐβαπτίσθημεν καὶ βαπτίζομεν. καὶ τὴν τῶν ρν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ Εὐνομίου τοῦ Πνευματομάχου, τὸ εἰρημένον σύμβολον βεβαιωσάντων. καὶ τὴν τῶν διακοσίων τῶν ἐν Ἐφέσῳ τῶν καθελόντων Νεστόριον τὸν ἀνθρωπολάτρην, τὸ δὲ αὐτὸ ἅγιον σύμβολον περιπτυξαμένων. καὶ τὴν μεγάλην, καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον τῶν χλ τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων, καὶ βεβαιωσάντων καὶ κρατυνάντων τὸ αὐτὸ ἅγιον σύμβολον. Synodum videlicèt CCCXVIII. *ſanctorum Patrum Nicææ congregatorum contra impium Arium; exponentium ſanctum Symbolum, in quo baptizati ſumus ac baptizamus. &* CL. *ſanctorum Patrum contra Eunomium Spiritus S. impugnatorem; qui prædictum Symbolum confirmaverunt. Et* CC. *Patrum Epheſi, qui Neſtorium Hominis cultorem depoſuerunt; qui & idem ſanctum Symbolum amplexati ſunt. ac magnam & œcumenicam Synodum* DCXXX. *Patrum Chalcedone congregatorum; qui etiam idem ſanctum Symbolum confirmàverunt & comprobârunt.* & Conſtantinopolitani demùm, in eandem ſententiam.

[r] Τὸ ἅγιον σύμβολον, ἐν ᾧ πάντες ἐβαπτίσθημεν, ἐξεφώνησεν ἡ ἐν Νικαίᾳ ἐν ἁγίῳ πνεύματι σύνοδος, καὶ ἐκύρωσεν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ἁγίων πατέρων

[o] Concil. C... epiſt. Synod... apud Theod... ret. lib. 5. h... cap. 9.

[p] In Act. Concilii Co... ſtantinop. ſu... Mennâ hab... pag. 699. e... Pariſ. an 16... cum Zonar... in Canones...

[q] Ibid. pag. 692, 693.

[r] Ibid. pag. 688.

Eum locum ob oculos habuit Juſtinianus Imp. in VII. lege Cod. de *Summâ Trinitate & fide Catholicâ*, ad Epiphanium Conſtantinopolitanum Patriarcham eundem in modum ſcribens: Ὅρον τῆς πίστεως, τουτέστι τὸ ἅγιον * μάθημα ἤτοι σύμβολον, κρατοῦμεν τε καὶ φυλάττομεν, τὸ παρὰ τῶν τιη΄ ἁγίων πατέρων ἐκτεθὲν, ὅπερ καὶ οἱ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει ρν΄ ἅγιοι πατέρες σαφηνίσαντες ἐπῄνεσαν. οὐχ ὡς ἐλλιπῶς ἔχοντος αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἐπειδήπερ οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ, οἱ μὲν ἀθετεῖν ἐπεχείρησαν τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεότητα, οἱ δὲ τὴν ἐκ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου θεοτόκου Μαρίας ἀληθινὴν σάρκωσιν τοῦ θεοῦ Λόγου ἠρνήσαντο, διὰ τοῦτο γραφικαῖς μαρτυρίαις τὸ αὐτὸ μάθημα οἱ εἰρημένοι ρν΄ ἅγιοι πατέρες σαφηνίσαντες ἐπῄνεσαν. *Fidei definitionem, hoc eſt ſacroſanctum documentum ſive Symbolum, retinemus atque cuſtodimus, à ſanctis Patribus* CCCXVIII. *expoſitum: quod etiam congregati hâc in urbe imperatoriâ* CL. *ſancti Patres explanatione adhibitâ declarârunt: non quòd aliquid ei deeſſet, ſed eâ de cauſâ, quòd veritatis hoſtes partim Spiritus ſancti divinitatem reprobare conati eſſent, partim veram Dei Verbi incarnationem ex ſanctâ perpetuâ virgine Deiparâ Mariâ negâſſent; idcircò Scripturæ teſtimoniis ſacroſanctum hoc documentum indicati* CL. *ſancti Patres explanatione adhibitâ declarârunt.*

* *Sancti Symboli mathema*, nominat etiam Jo. Maxentius. Similiter & Photius in Epiſt. I. ad Michaëlem Bulgariæ Principem, de 7. Synodis.

Atqui in *Symbolo*, tantum abeſt ut Scripturæ teſtimoniis divinitas Spiritus ſancti confirmetur, ut ne expreſſis quidem verbis affirmetur, ſed ex appoſitis characteribus colligenda relinquatur. quod ab Eliâ Cretenſi, in Gregorii Nazianzeni Orationem LII. ſive epiſtolam ſecundam ad Cledonium, eſt obſervatum: ubi quod in Nicæno Symbolo (in quo agnoſcit Elias Spiritum ſanctum dictum fuiſſe *vivificum Dominum, ex Patre procedentem, atque cum Patre & Filio ſimul glorificandum*) ἐλλιπῶς εἰρημένον περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ τὸ μηδὲ κεκινῆσθαι τηνικαῦτα τοῦτο τὸ ζήτημα, *minùs plenè de Spiritu ſancto dictum fuiſſe, propterea quòd hæc quæſtio nondùm excitata fuerit*, Gregorius notaverat; ſuppleviſſe illum docet, *divinitatem* Spiritus ſancti ſimpliciter & apertè profitendo.

Verùm ubi attentiùs conſidero, tum *Athanaſium* in fine epiſtolæ ad Africanos, tum *Baſilium* in epiſtolâ 60. & 78. atque ipſum etiam *Epiphanium*, ſub finem hæreſeos LXXIV. hanc eandem omiſſæ in Nicæno Symbolo mentionis Spiritus ſancti Deitatis rationem reddentes, illud ſolum reſpexiſſe quod ſimpliciter *in Sanctum Spiritum* credere nos docet: à Gregorio aliud quàm brevius illud Symbolum fuiſſe intellectum, vix animum inducere poſſum ut exiſtimem. Horum enim teſtimoniorum, & Athanaſianæ de Fide ad Jovianum Imp. epiſtolæ authoritate præcipuè motus, eam *potiùs* ſententiam mihi placere priùs ſignificavi, quæ ampliorem illam in Anchorato propoſitam Fidei formulam poſt conſeſſum Nicænum, licèt ante initum Conſtantinopolitanum, editam fuiſſe cenſuit.

Quum primam igitur longioris Orientalium Symboli partem Nicæni Patres explicationibus ex veteris Eccleſiæ ſenſu petitis (à cujus Doctoribus & ipſum * *Homoouſii* vocabulum receptum hîc fuiſſe agnoſcit Euſebius) ſic amplificâſſent: vel ipſorum aliqui, vel qui inſignem in Eccleſiâ adepti ſunt authoritatem alii, non diu poſt & eam Nicænorum ipſam & reliquam quæ ſuperfuerat partem, collatis tam Romanæ quàm Orientalium Eccleſiarum Symbolis, eo videntur ſuppleviſſe conſilio, ut uno quaſi intuitu omnium ſimul Eccleſiarum fidem conſpiciendam exhiberent. Indeque factum ut quum in Nicænâ formulâ haberetur tantùm, Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, & in Hieroſolymitanâ illâ Cyrilli præterea, τὸ παράκλητον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν: in hâc, ex aliis, adjecta fuerint & iſta. τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον. quod ante Conſtantinopolitanorum Patrum conventum fuiſſe factum, ex Epiphanii Anchorato jam confirmavimus. Ut non temerè Nicephoro Calliſti (quem, inter alios, & Johannes Gerardi in Loc. Commun. de Spiritu Sancto hîc eſt ſecutus) fides fuerit adhibenda; in Eccleſiaſticæ ſuæ Hiſtoriæ libro XII. cap. XIII. hoc

* ἐπεὶ καὶ τῶν παλαιῶν λογίους τινὰς καὶ ἐπιφανεῖς, ἐπισκόπους καὶ συγγραφέας, ἔγνωμεν ἐπὶ τῆς τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ θεολογίας τῷ τοῦ ὁμοουσίου συγχρησαμένους ὀνόματι. Euſeb. in Epiſt. ad Cæſa- i enſ.

hoc de illis referenti. Τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος δόξαν, ὡς ἰσότιμον καὶ ὁμόδοξον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, τῷ θείῳ συμβόλῳ τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως προσεπέθεντο, τοῦ Νύσσης Γρηγορίου τὸ λεῖπον τοῦ ἱεροῦ συμβόλου ἀναπληρώσαντος. *Sacroſancti Spiritus gloriam, ut ſimilem atque æqualem Patri & Filio, divino Nicænæ fidei Symbolo adjecerunt; Gregorio Nyſſeno id quod illi deeſſet ſupplente.* ſive Nyſſenus is fuerit qui prolixius illud Symbolum coagmentaverit, quod Conſtantinopolitanum Concilium, pauculis (ut videbimus) inde detractis, ſuum poſteà effecerit: ſive in Conſtantinoplitanorum *Tomo* illo (in quo, prolatis Scripturæ teſtimoniis, Spiritus ſancti Deitatem luculenter comprobatam fuiſſe diximus) componendo Concilium ejus operâ uſus fuerit; quem cum *Symbolo* deinde Nicephorus per errorem aliquem confuderit.

Neque primus tamen ille fuit, qui à Conſtantinopolitano Concilio Nicænæ formulæ eam acceſſionem primùm adjunctam fuiſſe retulit. Senſit id ante illum (ut de poſterioribus taceam) Hugo Etherianus in libro contra Græcos III. cap. XVI. Ratbrannus Corbeienſis, libro contra eoſdem II. Nicetas Choniates in VI. Theſauri ſui libro, Photius Patriarcha Conſtantinopolitanus in Nomocanone, Germanus Patriarcha in inedito de ſex œcumenicis Synodis tractatu, Paulinus Aquileienſis archiepiſcopus in Forojulienſi Synodo contra Elipandum & Felicem habitâ, Anaſtaſius Sinaita in Ὁδηγῷ contra Acephalos cap. V. præcipuè verò Photius Tyriorũ epiſcopus in Conciliorum Synopſi, quam Chriſtiani Ravii beneficio ex Oriente adepti ſumus. Is enim, quum Patres Nicænos Symbolum fidei expoſuiſſe prius dixiſſet uſque ad capitulum illud, Καὶ εἰς Πνεῦμα τὸ ἅγιον, de Conſtantinopolitanis poſteà ſuo loco addidit. Τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐκράτυναν, καὶ θεὸν ἀληθινὸν, καὶ ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνεκήρυξαν, προσθέντες τῷ συντεθέντι ἐν Νικαίᾳ τῆς πίστεως συμβόλῳ καὶ ταῦτα. «Καὶ εἰς τὸ Πνεῦ«μα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον καὶ ζωοποιοῦν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον. «τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν δια-

“τῶν προφητῶν. εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. ὁμολογῶ “ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλ- “λοντος αἰῶνος. Ἀμήν. Καὶ οὕτως ἀναπληρώσαντες τὸ σύμπαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως σύμβολον τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδώκασιν. *Orthodoxam fidem confirmârunt, & Spiritum ſanctum quoque verum Deum, & conſubſtantialem Patri prædicârunt; addentes prædicto Nicæno fidei Symbolo & iſta.* Et in Spiritum ſanctum, Dominum & vivificantem, qui ex Patre procedit, &c. *uſque ad*, Vitam futuri ſeculi. Amen. *Atque ita fidei orthodoxæ Symbolum complentes, Eccleſiæ tradiderunt.*

Non animadverterat utique Photius, ante habitum Concilium Conſtantinopolitanum iſta omnia ab Epiphanio in Anchorato αὐτολεξεὶ fuiſſe repetita: nec aliud quicquam conſideraverat, quàm quòd in Chalcedonenſis, cui interfuit, Concilii *Actione II. & V. Nicænæ & Conſtantinopolitanæ Synodi Symbola, eo quo ab ipſo propoſita ſunt modo, diſtinctè recitata audiviſſet. Quod tamen à Concilio illo rectè fuiſſe factum nemo dubitabit, qui conſideraverit Conſtantinopolitanos Patres ampliorem illam fidei formulam non Synodicâ ſolùm ſuâ authoritate, ut verè Catholicam, ab Eccleſiis omnibus recipiendam decreviſſe: verum etiam ex eâ Nicæni Symboli parte, quæ ipſi habebatur inſerta, non integram (uti ab Epiphanio recitatam legimus) retinuiſſe, ſed, brevitatis gratiâ, tria commata reſecuiſſe, atque eâ ratione ſuam quodammodo illam effeciſſe. Si enim hæc ipſa Conſtantinopolitana formula, duabus aucta particulis, ita *nova* (quemadmodum, in libro de proceſſione Spiritûs ſancti, Anſelmus voluit) cenſenda fuerit; ut jam non tam *Conſtantinopolitani* nomen, quàm *Symboli fidei quo Romana Eccleſia utitur*, in Tridentini Concilii Seſſione III. ſuo quaſi jure obtinuerit: quid ni & alter ille Typus, tribus ſuis membris ita diminutus, in Conſtantinopolitani nomen pariter potuiſſet concedere?

* Ut & in Concilio Toletano III. & Sextæ generalis Synodi Actione 18.

Tria verò illa quæ, ſine ullo incommodo, Conſtantinopolitani

tinopolitani Patres prætermitti potuiſſe putaverunt, quòd δυνάμει & virtute in reliquis continerentur, hæc fuerunt. I. Θεὸν ἐκ Θεοῦ, *Deum de Deo:* quia mox ſequebatur, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, *Deum verum de Deo vero.* II. Τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, *& quæ in cælis & quæ in terrâ:* quia ſtatim præceſſerat, Δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, *per quem* OMNIA *facta ſunt.* III. Illa generationis Filii explicatio; τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, *hoc eſt, ex ſubſtantiâ Patris:* quòd in ὁμοουσίου vocabulo illud ſufficienter comprehendi crederent. Amplius enim quid quàm ὁμοούσιον (ut rectè in Anchorato ab Epiphanio eſt obſervatum) quod propriè *conſubſtantiale* eſt, vox iſta denotat: atque unius & ejuſdem individuæ ſubſtantiæ Patrem & Filium eſſe ita plenè ſignificat; ut ſolo τὸ ὁμοούσιον [x] φρονούντων [y] vel θρησκευόντων titulo ab Arianis Orthodoxi ſecernerentur.

Ad Conſtantinopolitanam autem hanc Fidei formulam Hiſpanicæ primùm Eccleſiæ (in Callecienſi Synodo, anno Chriſti CCCCXLVII. tempore Leonis I. habitâ) earumque exemplo [*] Francicæ deinde, ac demùm Romana ipſa; ex Nicæno quidem Symbolo in generatione Filii, *Deum de Deo*, ex Athanaſiano verò, in proceſſione Spiritus ſancti à Patre, FILIOQUE, adjecerunt: quæ ambo etiam additamenta in Anglo-ſaxonicâ Symboli hujus verſione reperiuntur. Angli enim noſtri, in Synodo ſub ipſo Theodoro, utcunque Græco, Hæthfeldiæ anno DCLXXX. celebratâ, [z] *Spiritum ſanctum ex Patre & Filio inenarrabiliter procedentem* prædicaverunt. In Creſconianâ tamen Canonum Collectione, quam in publicâ Oxonienſis academiæ Bibliothecâ vidimus, de Spiritu ſancto capitulum in Latino Conſtantinopolitanorum Patrum Symbolo, vetere more, ſic expreſſum invenimus. *Et in Spiritum ſanctum, Dominum & vivificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum; qui locutus eſt per ſanctos Prophetas.* quod & poſteà Leo III. Romanus Pontifex eſt ſecutus: qui

[x] Socrat. lib. 2. hiſtor. κεφ. 5.
[y] Philoſtorg. hiſtor. lib. 3. c. 19. & lib. 5. c. 1.
[*] In Fide Catholicâ, quam die Dominicâ decantat ad Miſſam univerſalis Gallicarum Eccleſia, ſic canitur inter cætera. *Credo & in Spiritum ſanctum, Dominum & vivificantem; qui ex Patre Filioque procedit, qui cum Patre & Filio ſimul adoratur & conglorificatur; qui locutus eſt per Prophetas.* Æneas Pariſienſis epiſc. in libro inedito contra Græcos.
[z] Bed. hiſt. eccleſ. lib. 4. cap. 17.

(Magiſtro Sententiarum, in loco ſuperiùs notato, referente) Symboli hujus *tranſcriptum in tabulâ argenteâ, poſt altare B. Pauli poſitâ, poſteris reliquit, pro amore, ut ipſe ait, & cautelâ fidei orthodoxæ. in quo quidem Symbolo, in proceſſione Spiritus ſancti ſolus commemoratur Pater, his verbis:* " Et in Spiritum ſanctum, Dominum & vivificatorem, ex " Patre procedentem, cum Patre & filio coadorandum & " glorificandum. *De quo,* in ejus Vitâ, Anaſtaſius Bibliothecarius. *Hic, pro amore & cautelâ orthodoxæ fidei, fecit* in B. Petri baſilicâ *ſcuta argentea duo ſcripta utraq; Symbolo, unum quidem literis Græcis, & alium Latinis, ſedentia dextrâ lævâque ſuper ingreſſum Corporis; penſantem libras nonaginta quatuor & uncias ſex.* Et in B. Pauli baſilicâ, *fecit ingreſſu Corporis ſcutum ex argento puriſſimo, in quo orthodoxæ fidei Symbolum ſcribi fecit; quod penſat libras triginta & duas.*

Quò ſpectat & Photii Conſtantinopolitani Patriarchæ locus, in Diſſertatione de Spiritus ſancti proceſſione contra Latinos: quam XII. Panopliæ ſuæ Dogmaticæ titulo Euthymius Zygabenus inſeruit, ſed à Franciſco Zino in Latinâ verſione conſultò omiſſam, ex codice nuper è Græciâ allato communicavit mihi amiciſſimus Patricius Junius. Λέων καὶ Βενέδικτος, οἱ μεγάλοι Ῥώμης ἀρχιερεῖς, Ἑλληνιστὶ κατὰ τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν ἐκφωνεῖσθαι τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ἔν τε τῇ Ῥώμῃ καὶ ταῖς ἄλλαις ὑπὸ ταύτην ἐκκλησίαις, ἐνομοθέτησαν. ἵνα μὴ τὸ στενὸν τῆς διαλέκτου, * βλασφημίας παρέχῃ πρόφασιν. Οὗτος δὲ ὁ Λέων, καὶ τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς ἀποστολικῆς ἐκκλησίας Ῥωμαίων ἀνοίξας, ἀσπίδας δύο τοῖς ἱεροῖς κειμηλίοις ἀποτεθησαυρισμένας ἐξήνεγκεν, ἑλληνικοῖς ᾗ χαράγμασι καὶ ῥήμασιν ἐχούσας τὴν εὐσεβῆ τῆς πίστεως ἔκθεσιν. καὶ ταύτας ἐπάνω ἀναγνωσθῆναι τῷ Ῥωμαϊκῷ πλήθει ἐδημοσίευσε. Καὶ μέχρι τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεργίου, οἱ Ῥώμης ἀρχιερεῖς, ἐν ἀρχῇ τῆς ἱερωσύνης, συστατικὰς τῆς ἑαυτῶν θρησκείας ἐκπέμποντες ἐπιστολὰς εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς θρόνους, τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἀπαραλλάκτως ἀνέπεμπον. *Leo & Benedictus, ſummi Romæ Pontifices in ſacrorum myſteriorum adminiſtratione Romæ & in aliis Eccleſiis*

* Nicet. ῥᾳδιουργίας

lege

ſia illi ſubjectis fidei Symbolum Græcè enunciandum eſſe legeſtatuerunt: ne idiomatis anguſtia blaſphemi alicujus ſermonis efferendi occaſionem præberet. Hic etiam Leo, apoſtolicæ Romanorum eccleſiæ ærario reſerato, ancilia duo in ſacro theſauro repoſita eduxit, Græcis & literis & verbis piam Fidei explicationem habentia inſcriptam: eaque coram plebe Romanâ recitanda cenſuit. Et uſque ad Sergii, pii Conſtantinopoleos Patriarchæ, tempora Romani Pontifices, in Epiſcopatus ſui exordio, fidei quam profitebantur literis Canonicis ad ſedes omnes Patriarchales tranſmiſſis, fidei Symbolum abſque ullâ mutatione inſeruerunt.

Similia de Leone refert idem Photius, tum in epiſtolâ ad Aquileienſem archiepiſcopum, apud Baronium (ann. 883. §. 9.) tum in Encyclicâ de Spiritus Sancti proceſſione epiſtolâ, apud Nicetam Choniatem, in Orthodoxæ fidei Theſauri tomo XXI. ex quo (utpote nondum in lucem edito) ſequentia placuit excerpere. Ὁ θεσπέσιος Λέων καὶ τὰς ἐν τοῖς θησαυροφυλακίοις τῶν κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου ἐκ παλαιτάτων χρόνων ἀποτεθησαυρισμένας τῶν ἱερῶν κειμηλίων δύο ἀσπίδας, αἳ γράμμασι καὶ ῥήμασιν ἑλληνικοῖς ἔλεγον τὴν ἱερὰν τῆς ἡμῶν πίστεως ἔκθεσιν, ταύτας ὑπαναγνωσθῆναι κατενώπιον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πλήθους, καὶ εἰς ὄψιν ἁπάντων ἐλθεῖν ἐδικαίωσε. Καὶ πολλοὶ τῶν θεασαμένων τηνικαῦτα καὶ ἐντεγνωκότων ἔτι τῷ βίῳ περιζώμενοι. *Divinus Leo, in gazophylaciis primariorum Petri & Pauli ab antiquiſſimis temporibus inter ſacros theſauros repoſita, duo ancilia, quæ Græcis literis & verbis ſacroſanctam fidei noſtræ expoſitionem loquebantur, coram plebe Romanâ recitari & in omnium conſpectum produci ſtatuit. Et multi eorum qui tunc viderunt & legerant vitâ adhuc fruuntur.*

Iſta prætermittere viſum non fuit, ad controverſiam de hoc additamento inter Græcos & Latinos agitatam pertinentia: cujus Hiſtoriam reliquam quum Pithæus, in libello de Proceſſione Spiritus ſancti, & Voſſius noſter, in Diſſertatione de Symbolis tertiâ, diligenter enarraverint; ulteriori diſquiſitioni ſuperſedendum, & præſenti Diatribæ terminum hîc figendum eſſe cenſuimus. Ex

SYMBOLUM ATHANASIANUM, A Græcis interpolatum.

Ἐκ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ, περὶ πίστεως κατὰ συντομίαν, καὶ πῶς δεῖ πιστεύειν τὸν ἀληθῆ Χριστιανόν.

Εἴ τις βούλοιτο σωθῆναι, πρὸ πάντων αὐτῷ χρεία κρατῆσαι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. ἣν ἐὰν μή τις ἀμώλωπον καὶ ἄφθορον τηρήσῃ, αἰώνιον εὑρήσει τὴν ἀπώλειαν. Πίστις οὖν ἡ ὀρθόδοξος αὕτη ἐστὶν, ἵνα ἕνα Θεὸν ἐν τριάδι καὶ τριάδα ἐν μονάδι σεβώμεθα, μήτε συγχέοντες τὰς ὑποστάσεις, μήτε τὴν οὐσίαν διαιροῦντες. ἄλλη γὰρ ὑπόστασις τοῦ πατρὸς, ἄλλη τοῦ υἱοῦ, ἄλλη τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἀλλὰ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος μία ἐστὶν ἡ θεότης, ἓν τὸ κράτος, μία ἐξουσία, μία βασιλεία, ἴση ἡ δόξα, ἴση ἡ μεγαλωσύνη, καὶ αἰώνιος. οἷος ὁ πατὴρ, τοιοῦτος ὁ υἱὸς, τοιοῦτον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἄκτιστος ὁ πατὴρ, ἄκτιστος ὁ υἱὸς, ἄκτιστον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ οὐ τρεῖς ἄκτιστοι ἀλλ' εἷς

Ex Sanctâ & Univerſali Synodo Nicænâ, Fidei compendium; & quomodo verum Chriſtianum oporteat credere.

Ex apographo V.CL. Patric. Junii.

Quicunque vult ſalvus eſſe, ante omnia opus eſt ut teneat orthodoxam fidem. Quam niſi quiſque integram inviolatamque ſervaverit, abſque dubio in æternum peribit. Fides autem orthodoxa hæc eſt: ut unum Deum in trinitate, & trinitatem in unitate veneremur. Neque confundentes perſonas, neque ſubſtantiam ſeparantes. Alia enim perſona Patris, alia Filii, alia Spiritus ſancti. Sed Patris, & Filii & Spiritus ſancti una eſt divinitas, *unum robur, una poteſtas, unum regnum*, æqualis gloria, *æqualis* majeſtas & coæterna. Qualis Pater, talis Filius, talis & Spiritus ſanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus ſanctus: et non tres increati, ſed unus in-

Quæ à Græcis addita, alio characteris genere ſunt hic ſignata.

creatus. Immenſus Pater, immenſus Filius, immenſus Spiritus ſanctus: & non tres immenſi, ſed unus immenſus. Æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus: & non tres æterni, ſed unus æternus. Omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus ſanctus: & non tres omnipotentes, ſed unus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus; & non tres dii, ſed unus eſt Deus. Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus: & non tres Domini, ſed unus eſt Dominus. Et ſicut ſigillatim unamquamque perſonam Deum & Dominum confiteri, Chriſtianâ veritate defendimus: ita tres Deos aut tres Dominos dicere, non comprobamus ſed omninò prohibemus. Pater à nullo eſt factus, non creatus ſed ingenitus. Filius eſt à Patre, non factus, non creatus, ſed genitus. Spiritus ſanctus à Patre eſt, non factus, non creatus, non genitus, ſed procedens. Unus ergo Pater non tres patres, unus Filius non tres filii, unus Spiritus ſanctus, non tres ſpiritus ſancti. Et in hâc Trinitate, nullus primus aut

ἄκτιστος. παντοκράτωρ ὁ πατὴρ, παντοκράτωρ ὁ υἱὸς, παντοκράτωρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ οὐ τρεῖς παντοκράτορες, ἀλλ' εἷς παντοκράτωρ. αἰώνιος ὁ πατὴρ, αἰώνιος ὁ υἱὸς, αἰώνιον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ οὐ τρεῖς αἰώνιοι, ἀλλ' εἷς αἰώνιος. παντοδύναμος ὁ πατὴρ, παντοδύναμος ὁ υἱὸς, παντοδύναμον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ οὐ τρεῖς παντοδύναμοι, ἀλλ' εἷς παντοδύναμος. οὕτω θεὸς ὁ πατὴρ, θεὸς ὁ υἱὸς, θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ οὐ τρεῖς θεοὶ, ἀλλ' εἷς ἐστὶ θεός. κύριος ὁ πατὴρ, κύριος ὁ υἱὸς, κύριος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ οὐ τρεῖς κύριοι, ἀλλ' εἷς ἐστὶ κύριος. καὶ ὥσπερ μοναδικῶς μίαν ἑκάστην ὑπόστασιν θεὸν καὶ κύριον ὁμολογεῖν χριστιανικῇ ἀληθείᾳ συνωθούμεθα, οὕτω τρεῖς θεοὺς ἢ τρεῖς κυρίους λέγειν οὐ συναινοῦμεν, ἀλλὰ παντελῶς ἀπαγορεύομεν. πατὴρ γὰρ παρ' οὐδενός ἐστι ποιητός, οὐ κτιστός, ἀλλ' ἀγέννητος. ὁ υἱὸς ἀπὸ τοῦ πατρός ἐστιν, οὐ ποιητὸς, οὐ κτιστὸς, ἀλλὰ γεννητός. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ πατρός ἐστιν, οὐ ποιητὸν, οὐ κτιστὸν, οὐ γεννητὸν, ἀλλ' ἐκπορευτόν. εἷς λοιπὸν ὁ πατὴρ, οὐ τρεῖς πατέρες, εἷς υἱὸς, οὐ τρεῖς υἱοὶ, ἓν πνεῦμα ἅγιον, οὐ τρία πνεύματα ἅγια. καὶ ἐν ταύτῃ τῇ τριάδι, οὐδεὶς πρῶτος

ἢ

ἢ ἔσχατος, οὐδεὶς μέγας ἢ μικρός. ἀλλὰ αἱ τρεῖς αὗται ὑποστάσεις, αἰώνιαί τε εἰσὶ καὶ ἴσαι εἰς πάντα, ὡς προείρηται. μονάδα γοῦν ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι, πᾶς χριστιανὸς εὐσεβέσθω, καὶ οὕτω περὶ τῆς ἁγίας καὶ ζωοποιοῦ καὶ ὁμουσίου τριάδος δοξαζέτω.

Ἀναγκαῖον δέ ἐστι καὶ τὴν σάρκωσιν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀρθῶς πιστεύειν. ἔστι γοῦν ἡ πίστις ἡ ὀρθὴ, ἵνα πιστεύωμεν καὶ ὁμολογῶμεν, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς, θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐστί. * ἄκλιτος θεὸς καὶ ἰδία πατρός. ἄνθρωπος ἐστὶν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς μητρός. ἐπειδὴ γὰρ ἁμαρτήσας ὁ Ἀδὰμ θανάτῳ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ὑπέβαλε, καὶ τὴν φύσιν ἡμῶν ὑπεύθυνον τῷ χρέει πεποίηκεν, ὁ υἱὸς λοιπὸν τοῦ ἀοράτου πατρὸς καὶ θεοῦ, τῶν οὐρανῶν οὐκ ἐκστὰς, πρὸς ἡμᾶς κατῆλθε. καὶ δι' ἀκοῆς εἰσδὺς τὴν νηδὺν τῆς ἁγίας παρθένου, μυστικῶς τὴν κυοφορίαν εἰργάσατο, ἐνδὺς τὴν ἡμετέραν φύσιν κατ' ἄκραν ἕνωσιν. θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος προελθὼν, οὕτω τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκονομίαν ἐπλήρωσε δι' ἄφατον ἔλεον.

καὶ

aut poſtremus, nullus major aut minor: ſed tres ipſæ Perſonæ & æternæ ſunt & æquales per omnia, ſicut jam ſupradictum eſt. Unitatem igitur in trinitate, & Trinitatem in unitate, omnis Chriſtianus veneretur: & ita de *ſanctâ & vivificâ & conſubſtantiali* Trinitate ſentiat.

Neceſſarium verò eſt, incarnationem quoque *Filii Dei & Servatoris* noſtri Jeſu Chriſti rectè credere. Eſt ergo fides recta, ut credamus & confiteamur, quòd Dominus noſter Jeſus Chriſtus, Dei filius, Deus & homo eſt. Deus eſt ex ſubſtantiâ patris, Homo eſt ex ſubſtantiâ matris. *Quia enim peccans Adamus, morti genus humanum ſubjecit, & naturam noſtram [reddendo] debito fecit obnoxiam; idcircò Filius inviſibilis Patris & Dei, ex cœlis non diſcedens ad nos deſcendit; & per auditum ingreſſus uterum ſanctæ Virginis, arcano modo ut prægnans ea eſſet operatus eſt, induens naturam noſtram per ſummam unionem. Deus ſimul & homo prodiens, eam quæ ad nos ſpectat diſpenſationem ita implevit per commiſerationem.*

* Θεὸς ἐστὶν ἐκ τῆς οὐσίας

onem ineffabilem. Et per fectus Deus *exiſtens, factus eſt perfectus homo; non converſâ, neque commutatâ ſupereſſentiali & inexplicabili Deitatis ſuæ ſubſtantiâ:* ex animâ rationali & humanâ carne ſubſiſtens. *Ipſe ſibi, cum cognato ſuo ſanctiſſimo Spiritu, fabricans ſanctiſſimam carnis aſſumptionem: perfectam ſubſtantiam humanam, in eo ſubſiſtentem & ab eo inſeparabilem, peccati minimè participem. Corpore ex virgineis & caſtis ſanguinibus matris Dei compacto, abſque carnali aliquâ voluntate vel cogitatione: animâ verò immaterialiter creatâ, intellectuali, rationali, voluntate & vi agendi præditâ; totâ, ſimul cum carne, divinitate repletâ, ab ipſo principio & primâ exiſtentiâ, propter ſummam & inconfuſam, ſecundùm perſonam, ad ipſum Deum Verbum factam unionem.*

Æqualis *igitur eſt* Patri ſecundùm divinitatem; minor *verò* Patre ſecundùm humanitatem. *Planeque verus* Deus eſt & homo: non duo tamen, ſed unus eſt Chriſtus. Unus autem, non converſione carnis, ſed aſſumptione in Deum. Unus

ϗ τέλειος θεὸς ὢν γέγονε τέλειος ἄνθρωπος, μὴ τραπεὶς, μὴ ἀλλοιωθεὶς τὴν ὑπερούσιον ϗ ἄφραστον οὐσίαν τῆς αὐτοῦ θεότητος. ἐκ ψυχῆς λογικῆς ϗ ἀνθρωπίνης σαρκὸς ὑποσταθείς. αὐτὸς ἑαυτῷ σὺν τῷ συμφυεῖ αὐτοῦ παναγίῳ πνεύματι, δημιουργήσας τὴν παναγίαν τῆς σαρκὸς πρόσληψιν. τελείαν οὐσίαν ἀνθρωπίνην, ἐνυπόστατον αὐτῷ ϗ ἀδιαίρετον ἐξ αὐτοῦ, ἁμαρτίας ἀμέθεκτον. ἐκ τῶν παρθενικῶν ἁγνῶν αἱμάτων τῆς θεομήτορος συμπαγέντος τοῦ σώματος, χωρὶς τινὸς θελήματος ἢ ἐννοήματος σαρκικοῦ. τῆς δὲ ψυχῆς ἀΰλως κτισθείσης, νοερᾶς, λογικῆς, θελητικῆς, ἐνεργητικῆς, ὅλης τεθεωμένης σὺν τῇ σαρκὶ, ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς, ἐκ πρώτης ὑπάρξεως, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν τὸν θεὸν Λόγον ἄκραν ἕνωσιν, ἀσύγχυτον καθ' ὑπόστασιν.

Ἴσος οὖν ἐστὶ τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ἐλάττων δὲ τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ϗ ὄντως ἀληθινὸς ὑπάρχει θεὸς ϗ ἄνθρωπος, ὅμως οὐ δύο, ἀλλ' εἷς ἐστὶν ὁ Χριστός. εἷς δὲ οὐ τραπεῖσα ἡ σάρξ, ἀλλὰ ἀναληφθεῖσα εἰς τὸν θεόν. εἷς

εἷς ὁλικῶς, οὐ συγχύσει οὐσιῶν, ἀλλ' ἑνώσει τὸ καθ' ὑπόστασιν. ϗ γὰρ ὥσπερ ψυχὴ λογικὴ ϗ σὰρξ εἷς ὑπάρχει ἄνθρωπος, οὕτω ϗ θεὸς ϗ ἄνθρωπος εἷς ἐστὶν ὁ χριστός. ὃς ἔπαθε τῇ σαρκὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἀπαθοῦς τῆς θεότητος μεινάσης. ϗ ταφεὶς, ϗ ἀναστὰς, ϗ ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ ϗ πατρὸς. ἐκεῖθεν δὲ πάλιν ἐρχόμενος κρινεῖ ζῶντας ϗ νεκρούς. οὗ τῇ παρουσίᾳ, πάντες οἱ ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένοι ἄνθρωποι ἀναστήσονται, λόγον ἀποδοῦναι περὶ τῶν πράξεων αὐτῶν. ϗ οἱ μὲν τὰ ἀγαθὰ πράξαντες, πορεύσονται τῷ κελεύσματι αὐτοῦ εἰς αἰώνιον ζωήν. οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, πορεύσονται εἰς αἰωνίους κολάσεις. Αὕτη τοίνυν ἐστὶν ἡ ὀρθόδοξος πίστις, ἣν ὁ μὴ τηρήσας ἀμώμητον, σωθῆναι οὐ δύναται.

Unus omninò, non confuſione ſubſtantiarum; ſed unitate perſonæ. Nam ſicut anima rationalis & caro unus eſt homo; ita & Deus & Homo unus eſt Chriſtus. Qui paſſus eſt *carne* pro ſalute noſtrâ, *impaſſibili manente divinitate*; *&* *ſepultus*, *&* reſurgens, & aſſumptus ad cœlos, ſedit ad dextram Dei & Patris. Inde *verò iterùm* venturus, judicabit vivos & mortuos. Ad cujus adventum, omnes *qui à ſeculo obdormiverunt* homines reſurgent; rationem redditurí de factis ſuis. Et qui bona egerunt, ibunt *illius mandato* in vitam æternam; qui verò mala *egerunt*, *ibunt* ad cruciatus æternos. Hæc *utique* fides eſt orthodoxa: quam niſi quis inculpatam ſervaverit, ſalvus eſſe non poterit.

ALIA EJUSDEM FIDEI CONFESSIO, Athanaſio ipſi quoque à quibuſdam attributa.

CRedimus in unum Deum Patrem omnipotentem, & in unigenitum filium ejus Jeſum Chriſtum Deum & Dominum ſalvatorem noſtrum, & in Spiritum ſanctum Deum. Non tres deos, ſed Patrem & Filium & Spiritum ſanctum unum Deum eſſe confitemur. non ſic unum Deum quaſi ſolitarium, nec eundem qui ipſe ſibi pater ſit ipſe & filius: ſed Pater verus genuit Filium verum, id eſt, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam ex vitâ, perfectum de perfecto, totum à toto, plenum à pleno; non creatum ſed genitum, non ex nihilo ſed ex Patre, unius ſubſtantiæ cum Patre. Et Spiritum ſanctum verum Deum, non ingenitum neque genitum, non creatum nec factum, ſed Patris & Filii, ſemper in Patre & Filio coæternum veneramur. Unum tamen Deum: quia ex uno Patre, totum quod Patris eſt, Deus natus eſt Filius; & in Patre totum quod ineſt, totum genuit in Filium. Pater filium generans, non minuit, nec amiſit plenitudinis ſuæ Deitatem. Totum autem quod Deus Pater eſt, id eſſe & filium ab eo natum certiſſimè tenentes, cum Spiritu ſancto unum Deum piiſſimè confitemur.

Credimus in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, Dei filium, per quem omnia facta ſunt quæ in cœlis & quæ in terrâ, viſibilia & inviſibilia, propter noſtram ſalutem deſcendiſſe de cœlo, qui nunquam defierat eſſe in cœlo; & natum de Spiritu ſancto, ex Mariâ virgine. Verbum caro factum, non amiſit quod fuerat, ſed cœpit eſſe quod non erat. Non Deum mutatum, ſed Deum permanentem, etiam

am hominem natum, non putativè ſed verè; non aëreum ſed corporeum, non phantaſticum ſed carneum, oſſa, ſanguinem, ſenſum & animam habentem. Ita verum hominem, ut verum Deum intelligamus: ita verum Deum, ut verum hominem fuiſſe nullo modo ambigamus confitendum.

Hunc eundem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum adimplêſſe Legem & Prophetas, paſſum ſub Pontio Pilato, crucifixum, ſecundùm Scripturas tertiâ die à mortuis reſurrexiſſe: aſſumptum in cœlos ſedere ad dexteram Patris; inde venturum judicare vivos & mortuos. Expectamus in hujus morte & ſanguine emundatos remiſſionem peccatorum conſecuturos: reſuſcitandos nos ab eo in his corporibus, & in eâdem carne quâ nunc ſumus, ſicut & ipſe in eâdem carne quâ natus & paſſus & mortuus eſt reſurrexit; & animas cum hâc carne vel corpore noſtro accepturas ab eo, aut vitam æternam præmium boni meriti, aut ſententiam pro peccatis æterni ſupplicii.

NOTA.

Inter Nazianzeni Opera Confeſſio iſta legitur, hoc prænotata titulo D. Gregorii, cognomento Theologi, Epiſcopi Nazianzeni, de fide Nicænâ, Rufino preſbytero interprete, tractatus. *Sed, quum in Gregorii ſcriptorum à Rufino converſorum collectionibus* M S S. (*quarum unam, notæ melioris, ex bibliothecâ Regiâ doctiſſimus Junius nobis oſtendit*) *tractatus iſte minimè compareat: non authorem magis Gregorium, quàm Rufinum illius interpretem poſſumus hîc agnoſcere.*

Rathrannus Corbeienſis monachus in libro contra Græcos III. (*quem, ut & alia aliquot rariora Thuanæ Bibliothecæ monimenta, ſummæ Puteanorum fratrum humanitati me debere lubens agnoſco*) ex Athanaſii libello Fidei, *Confeſſionis hujus verba quædam citat. Habetur enim ea integra in libri* XI. *operis de Trinitate ad Theophilum, Athanaſio per*

errorem

errorem adſcripti, ipſo initio. in poſtremâ nimirùm Pariſienſi Operum ipſius editione : nam in priore Commelinianâ hunc, cum tribus tractatibus præcedentibus, fruſtrà quis quæſierit. Ex eâdem quoque Confeſſione Fides Romanorum *illa eſt deſumpta : quam ad calcem Concilii Chalcedonenſis, ex bibliothecâ monaſterii Cruciferorum in Aquenſi civitate deprompti, in tomo* I. *Conciliorum, Coloniæ anno* 1538. & 1551. *excuſorum, Petrus Crabbe legendam nobis exhibuit. Licèt enim, ut* θεὸς ἐκ θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, Deus de Deo, lumen de lumine, *ex Niceni*, ita & ὅλον ἐξ ὅλου totum ex toto, & τέλειον ἐκ τελείου perfectum de perfecto, *ex Antiocheni Concilii formulâ (ab Athanaſio & Hilario in libb. de Synodis, & Socrate lib.* II. *Hiſtor. Eccleſiaſt.* κεφ. ι. *recitatâ) traducta fuiſſe videatur : potiorem tamen partem ex Damaſi Romani Pontificis Symbolo (quod operibus Hieronymi, tomo* IV. *Eraſmianæ* & IX. *Victorianæ editionis, eſt inſertum) petitam eſſe apparet ; indeque* Romanorum fidem *appellatam. Neque in principio ſolùm, ſed etiam in Confeſſionis hujus fine, Latinus ille librorum* XI. *de Trinitate author Damaſi ſecutus eſt ſymbolum ; quod hiſce verbis, eundem ferè in modum, concluditur.* In hujus morte & ſanguine credimus emundatos nos, & ab eo reſuſcitandos die noviſſimo, in hâc carne in quâ nunc vivimus : & habemus ſpem nos conſecuturos præmium boni meriti, aut pœnam pro peccatis æterni ſupplicii. *Ubi,* bonorum meritorum *nomine,* bona opera *ſimpliciter ſunt intelligenda : more loquendi à Veteribus, etiam uſque ad Bernardi tempora, recepto.* Neque enim talia ſunt hominum merita, ut propter ea vita æterna deberetur ex jure; aut Deus injuriam aliquam faceret, niſi eam donaret. Nam, ut taceam, quòd merita omnia dona Dei ſunt, & ita homo magis propter ipſa Deo debitor eſt, quàm Deus homini : quid ſunt merita omnia ad tantam gloriam? *Sic egregiè ille, ſermone in Annunciationem primo.*

ΥΜΝΟΣ ΕΩΘΙΝΟΣ. HYMNUS MATUTINUS.

Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ,
καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.
Αἰνοῦμέν σε,
εὐλογοῦμέν σε,
προσκυνοῦμέν σε,
δοξολογοῦμέν σε,
εὐχαριστοῦμέν σοι,
διὰ τὴν μεγάλην σοῦ δόξαν.
Κύριε βασιλεῦ ἐπουράνιε.
Θεὲ πατὴρ παντοκράτωρ,
Κύριε υἱὲ μονογενὲς
Ἰησοῦ Χριστὲ,
καὶ ἅγιον Πνεῦμα.
Κύριε ὁ θεὸς,
ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ,
ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς,
ὁ αἴρων* τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου,
ἐλέησον ἡμᾶς.
ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου,
πρόσδεξαι τὴν δέησιν ἡμῶν.
ὁ καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς,
ἐλέησον ἡμᾶς.
Ὅτι σὺ εἶ μόνος ἅγιος,
σὺ εἶ μόνος κύριος,
Ἰησοῦς Χριστὸς,
o
εἰς δόξαν θεοῦ πατρός. Ἀμήν.

Gloria in excelſis Deo,
& in terrâ pax,
in hominibus bonæ volunta-
Laudamus te, (tis.
benedicimus te,
adoramus te,
glorificamus te,
gratias agimus tibi,
propter magnã gloriam tuam.
Domine Deus rex cœleſtis,
Deus pater omnipotens,
Domine Fili unigenite
Jeſu Chriſte.
o
Domine Deus,
Agnus Dei,
Filius Patris,
Qui tollis peccata Mundi,
miſerere nobis.
Qui tollis peccata Mundi,
ſuſcipe deprecationẽ noſtram.
Qui ſedes ad dexteram Patris,
miſerere nobis.
Quoniam tu ſolus ſanctus,
tu ſolus Dominus,
Jeſu Chriſte,
cum ſancto Spiritu,
in gloriâ Dei Patris. Amen.

* al. τὴν ἁμαρτίαν

NOTA.

Ad finem veterum Pſalteriorum Latinorum, cum Apoſtolico & Athanaſiano Symbolo etiam Hymnus iſte habetur adjectus. In antiquiſſimo Cottoniano, ἀνεπίγραφος *eſt: in Æthelſtaniano proximo,* Hymnus in die Dominico ad Matutinas, *inſcribitur. In Sariſburienſis Eccleſiæ uno, circa annum* 980. *exarato;* Orationis puræ, cum laudatione, *titulum præfert: in Benedictini apud Cantabrigienſes Collegii vetuſtiore altero (Marini Papæ & Karlomanni regis temporibus, juſſu Achadei Comitis, circa annum* 884. *in Galliâ conſcripto)* Hymni Angelici. *quòd initium nempè illius, ex Hymno in Domini Natalitio,* Luc. II. 13. 14. *ab exercitibus cæleſtibus decantato, eſſet deſumptum: nam* reliqua quæ ibi ſequuntur, Eccleſiaſtici doctores compoſuerunt; *ut in Concilii Toletani* IIII. *capitulo* XII. *eſt probè obſervatum. Videturque omninò Hymnus iſte, tanto conſenſu tum in Orientalibus tum in Occidentalibus Eccleſiis (uti nos eum hîc edidimus) receptus, ex eorum fuiſſe numero, quorum vetus author qui contra Artemonis hereſim ſcripſit (apud Euſebium, libro* V. *Hiſtor. Eccleſiaſtic.* κεφ. κη.) *hiſce verbis meminit.* Ψαλμοὶ δὲ ὅσαι καὶ ᾠδαὶ ἀδελφῶν ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ πιστῶν γραφεῖσαι, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ τὸν Χριστὸν ὑμνοῦσι, θεολογοῦντες. *quorum ſententiam ita Rufinus reddidit.* Sed & Pſalmi vel Cantica, ab initio ſcripta ſunt, quæ à fratribus fidelibus Verbum Dei eſſe Chriſtum & Deum, totâ hymnorum ſuorum laude concelebrant. Προσευχῆς ἑωθινῆς *titulum; in Conſtitut. Apoſtolic. lib.* VII. *cap.* XLVIII. (al. 47.) *præfixum habet:* Ὕμνος ἑωθινός. *ad finem Pſalterii Græci, tum in Benedictino Cantabrigienſium Collegio (quod anno Mundi* 6663. *ſive Chriſti* 1158. *fuit ſcriptum; tum in omnium antiquiſſimo exemplari Alexandrino, majuſculis literis exarato, quod in Regis noſtri Bibliothecâ conſervatur. ubi* στιχηδὸν *deſcriptus ille habetur: hâc etiam Odâ inſuper additâ.*

Καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐλογήσω σε, καὶ αἰνέσω τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Per ſingulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in ſeculum, & in ſeculum ſeculi. Pſalm. 145. (al. 144.) 2.

Καταξίωσον, Κύριε, καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀναμαρτήτους φυλαχθῆναι ἡμᾶς.

* Dignare, Domine, die iſto ſine peccato nos cuſtodire. * Hic verſiculus etiam in Ambroſii vel Niceiii Hymno legitur.

Εὐλογητὸς εἶ Κύριε ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ αἰνετὸν καὶ δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum: & laudandum ac glorificandum eſt nomen tuum in ſecula. Amen. Tobit. 8. 5.

* Εὐλογητὸς εἶ Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου.]

Benedictus es, Domine: doce me juſtificationes tuas. Pſal. 119. (al. 118.) 12. qui verſus, in Alexandrino codice, ter habetur hic repetitus.

Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ.

Domine, refugium tu factus es nobis in generatione & generatione. Pſal. 90. (al. 89.) 1.

Ἐγὼ εἶπα, Κύριε, ἐλέησόν με, ἴασαι τὴν ψυχήν μου ὅτι ἡμάρτόν σοι.

Ego dixi: Domine miſerere mei, ſana animam meam; quia peccavi tibi. Pſal. 41. (al. 40.) 4.

Κύριε, πρὸς σὲ κατέφυγον. δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου, ὅτι σὺ εἶ ὁ θεός μου.

Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam; quia Deus meus es tu. Pſal. 143. (al. 142) 9, 10.

Ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, ἐν φωτί σου ὀψόμεθα φῶς.

Quoniam apud te eſt fons vitæ: in lumine tuo videbimus lumen. Pſal. 36. (al. 35. 9.)

Παράτεινον τὸ ἔλεός σου τοῖς γινώσκουσί σε.

Prætende miſericordiam tuam ſcientibus te. Ibid. 10.

ΥΜΝΟΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ.

Φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης ἀθανάτου πατρὸς, οὐρανίου, ἁγίου, μάκαρος, Ἰησοῦ Χριστέ. ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἑσπερινὸν, ᵃ ὑμνοῦμεν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα ᵇ Θεοῦ. Ἄξιος εἶ ἐν πᾶσι

HYMNUS VESPERTINUS.

Lumen hilare ſanctæ gloriæ immortalis Patris, cœleſtis, ſancti, beati Jeſu Chriſte: quum ad Solis occaſum pervenerimus, lumen cernentes veſpertinum, ᵃ Baſil. αἰνῶμεν laudamus Patrē & Filiū & ſanctū Spiritum Dei. Dignus es tempo- ᵇ al. Θεόν.

al. *αἰσίαις.* καιροῖς ὑμνεῖσθαι φωναῖς ὁσί-αις, υἱὲ Θεοῦ, ζωὴν ὁ διδούς. Διὸ ὁ κόσμος σε δοξάζει.

re quovis ſanctis vocibus celebrari, fili Dei, vitæ dator. Quapropter te Mundus glorificat.

NOTA.

Veſpertinus *hic Hymnus* Matutino, *in Benedictino, de quo diximus, codice ſubjunctus eſt: et in altero Pſalterio Græco, anno Mundi* 6844. *Indictione* 4. *hoc eſt, æra Chriſtianæ* 1336. *deſcripto, in publicâ Oxonienſis Academiæ Bibliothecâ*, Ὕμνος τοῦ λυχνικοῦ, *inſcribitur ; quòd recitari ſoleret, quum lumen inferretur. De quo more Socrates, libro* V. *Hiſtor. Eccleſiaſtic.* κεφ. κβ. Ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἱεροσολύμοις καὶ Θεσσαλίᾳ, τὰς ἐν ταῖς λυχναψίαις εὐχὰς παραπλησίως τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ναυατιανοῖς ποιοῦνται. In Græciâ & Hieroſolymis & Theſſaliâ, cùm accenduntur lucernæ, ejuſmodi preces fiunt, quales à Novatianis Conſtantinopoli degentibus aguntur. *Et hunc ipſum Hymnum reſpiciens Baſilius, in lib. de Spiritu ſancto ad Amphilochium, cap.* XXIX. Ἔδοξε τοῖς πατράσιν ἡμῶν, μὴ σιωπῇ τὴν χάριν τοῦ ἑσπερινοῦ φωτὸς δέχεσθαι, ἀλλ' εὐθὺς φανέντος εὐχαριστεῖν. Καὶ ὅστις μὲν ὁ πατὴρ τῶν ῥημάτων ἐκείνων τῆς ἐπιλυχνίου εὐχαριστίας, εἰπεῖν οὐκ ἔχομεν. ὁ μέντοι λαὸς ἀρχαίαν ἀφίησι τὴν φωνὴν, καὶ οὐδενὶ πώποτε ἀσεβεῖν ἐνομίσθησαν οἱ λέγοντες. Αἰνοῦμεν πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα Θεοῦ. Viſum eſt patribus noſtris, veſpertini luminis gratiam haudquaquam ſilentio arripere, ſed mox ut apparuit agere gratias. Quis autem fuerit author illorum verborum, quæ dicuntur in gratiarum actione ad lucernas, dicere non poſſumus. Populus tamen antiquam profert vocem ; neque cuiquam unquam viſi ſunt impietatem committere, quum dicunt. Laudamus Patrem & Filium & Spiritum ſanctum Dei. *Et licèt Nicephoro Calliſti, lib.* XVIII. *Hiſtor. Eccleſiaſt. cap.* LI. *non facilè conceſſerim, Hymnum hunc jam inde ab Apoſtolis per manus Eccleſiæ Chriſti fuiſſe traditum : eſſe tamem* ἐπιλύχνιον ψαλμὸν *illum, cujus in Conſtitut. Apoſtolic. lib.* VIII. *cap.* XXXV.

XXXV. (*al.* 41.) *facta eſt mentio, non multùm repugnaverim. Ut quemadmodum Græci* (apud Varronem, de linguâ Latinâ libro V.) *cùm lumen adferretur, dicere fuerunt oliti,* φῶς ἀγαθὸν: *ita & Chriſtiani ſuum* φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης, *in laudem illius qui eſt* ἀπαύγασμα τῆς δόξης *Dei & Patris, canere conſueverint.*

HILDEBERTI CENOMANENSIS
De Confeſſione Sanctæ Trinitatis, Hymnus ſuaviſſimus.

A*Lpha* & Ω, magne Deus; *Eli, Eli,* Deus meus.
Cujus virtus, totum poſſe; cujus ſenſus, totum nôſſe:
Cujus eſſe, ſummum bonum; cujus opus, quicquid bonum.
Subter cuncta, ſuper cuncta; extra cuncta, intra cuncta.
Intra cuncta, nec incluſus; extra cuncta, nec excluſus:
Super cuncta, nec elatus; ſubter cuncta, nec ſubſtratus.
Super totus, præſidendo; ſubter totus, ſuſtinendo:
Extrà totus, complectendo; intrà totus es implendo.
Intrà, nuſquam coarctaris; extrà, nuſquam dilataris:
Subter, nullo fatigaris; ſupèr, nullo ſuſtentaris.
Mundum movens, non moveris; locū tenens, non teneris:
Tempus mutans, non mutaris; vaga firmans, non vagaris.
Vis externa vel neceſſe, non alternat tuum eſſe.
Heri noſtrum, cras, & pridem, ſemper tibi nunc & idem:
Tuum (Deus) hodiernum, indiviſum ſempiternum.
In hoc totum prævidiſti, totum ſimul perfeciſti:
Ad exemplar ſummæ mentis, formam præſtans elementis.

Nate patri coæqualis, patri conſubſtantialis,
Patris ſplendor & figura; factor factus creatura,
Carnem noſtram induiſti, cauſam noſtram ſuſcepiſti.
Sempiternus temporalis, moriturus immortalis:

Verus homo, verus Deus; impermixtus Homo Deus.
Non converſus hic in carnē, nec minutus propter carnem:
Hic aſſumptus eſt in Deum, nec conſumptus propter Deum.
Patri compar Deitate, minor carnis veritate:
Deus pater [a] tantùm Dei; Virgo mater ſed & Dei.
In tam novâ ligaturâ, ſic utraque ſtat natura:
Ut conſervet quicquid erat, facta quiddam quod non erat.
Noſter iſte mediator, Iſte noſter legiſlator;
Circumciſus, baptizatus, crucifixus, tumulatus,
Obdormivit & deſcendit, reſurrexit & aſcendit:
Sic ad cœlos elevatus, judicabit judicatus.

Ratione hypoſtaticæ unionis utriuſque in Chriſto naturæ, etiam Hominis pater eſt; non minùs quàm beata virgo mater Dei.

Paracletus increatus, neque factus neque natus,
Patri [b] compar filioque, ſic procedit ab utroque;
Ne ſit minor poteſtate, vel diſcretus qualitate.
Quanti illi, tantus iſte; quales illi, talis iſte:
Ex quo illi, ex tunc iſte; ſemper illi, ſemper iſte.
Pater alter, ſed gignendo; natus alter, ſed naſcendo;
Flamen, ab his procedendo: tres ſunt unum ſubſiſtendo.
Quiſque trium, plenus Deus; non tres tamen dii, ſed Deus:
In hoc Deo vero, tres & unum aſſevero;
Dans [c] *uſiæ* unitatem, & *perſonis* trinitatem.
In perſonis nulla prior, nulla major nulla minor:
Unaquæque ſemper ipſa, ſic eſt conſtans atque fixa;
Ut nec in ſe varietur, nec in ullam tranſmutetur.

al. conſors genitoque,

οὐσία i. eſſentiæ.

Hæc eſt fides orthodoxa; non hîc error [d] ſive noxa:
Sicut dico, ſic & credo; nec in pravam partem cedo.
Inde venit, bone Deus, ne deſperem quamvis reus:
Reus mortis, non deſpero; ſed in morte vitam quæro.
Quo te placem nil prætendo, niſi fidem quam defendo.
Fidem vides, hâc imploro; leva faſcem quo laboro:
Per hoc ſacrum cataplaſma, convaleſcat ægrum plaſma.

al. ſine.

ORATIO AD DOMINUM.

Extra portam jam delatum, jam fœtentem tumulatum,
Vitta ligat, lapis urget: ſed ſi jubes, hic reſurget.
Jube, lapis revolvetur; jube, vitta diſrumpetur:
Exiturus neſcit moras; poſtquàm clamas, *Exi foras*.
In hoc ſalo mea ratis, infeſtatur à piratis:
Hinc aſſultus, inde fluctus; hinc & inde mors & luctus.
Sed tu, bone nauta, veni: preme ventos, mare leni;
Fac abſcedant hi piratæ, duc ad portum ſalvâ rate.
Infœcunda mea ficus, cujus ramus ramus ſiccus,
Incidetur, incendetur; ſi promulgas quod meretur.
Sed hoc anno dimittatur; ſtercoretur, fodiatur:
Quod ſi necdũ reſpondebit, flens hoc loquor, tunc ardebit.
Vetus hoſtis in me furit; aquis merſat, flammis urit:
Inde languens & afflictus, tibi ſoli ſum relictus.
Ut hic hoſtis evaneſcat, ut infirmus convaleſcat;
Tu virtutem jejuandi des infirmo, des orandi:
Per hæc duo, Chriſto teſte, liberabor ab hâc peſte.
Ab hâc peſte ſolve mentem, fac devotum pœnitentem:
Da timorem, quo projecto, de ſalute nil conjecto.
Da Spem, Fidem, Charitatem; da diſcretam pietatem:
Da contemptum terrenorum, appetitum ſupernorum.
Totum, Deus, in te ſpero; Deus ex te totum quæro:
Tu laus mea, meum bonum; mea cuncta, tuum donum.
Tu ſolamen in labore, medicamen in languore:
Tu in luctu mea lyra, tu lenimen es in irâ.
Tu in arcto liberator, tu in lapſu relevator:
Metum præſtas in provectu, ſpem conſervas in defectu.
Si quis lædit, tu rependis; ſi minatur, tu defendis:
Quod eſt anceps tu diſſolvis; quod tegendum tu involvis.
Tu intrare me non ſinas infernales officinas:
Ubi mœror, ubi metus; ubi fœtor, ubi fletus;
Ubi probra deteguntur, ubi rei confunduntur;

Ubi tortor ſemper cædens, ubi vermis ſemper edens;
Ubi totum hoc perenne, quia perpes mors gehennæ.
Me receptet Sion illa, Sion David urbs tranquilla:
Cujus faber auctor lucis, cujus portæ lignum crucis;
Cujus claves lingua Petri, cujus cives ſemper læti;
Cujus muri lapis vivus, cujus cuſtos Rex feſtivus.
In hâc urbe, lux ſollennis; ver æternum, pax perennis:
In hâc odor implens cœlos, in hâc ſemper feſtum melos.
Non eſt ibi corruptela; non defectus, non querela:
Non minuti, non deformes; omnes Chriſto ſunt conformes.
Urbs cœleſtis, urbs beata, ſupra petram collocata:
Urbs in portu ſatis tuto, de longinquo te ſaluto;
Te ſaluto, te ſuſpiro; te affecto, te requiro.
Quantum tui gratulentur, quàm feſtivè conviventur;
Quis affectus eos ſtringat; aut quæ gemma muros pingat,
Quis chalcedon, quis jacinctus: nôrunt illi qui ſunt intus.
In plateis hujus urbis, ſociatus piis turbis,
Cum Moyſe & Eliâ, pium cantem *Alleluia*.

NOTA.

Ex veteribus membranis Cottonianis (à quibus nomen authoris aberat) Rhythmos iſtos elegantiſſimos deſcripſimus; & ex altero Bibliothecæ Regiæ Codice, ab amiciſſimo Junio accepto, alicubi emendavimus: in quo tum Epiſtolæ Hildeberti continebantur, tum Carmina; & in his, de *Hermaphrodito*, *Lucretiâ*, & *Romæ ruinâ* quoque, quæ Veterum Poëtarum Catalectis habentur interjecta.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FINIS.

ERRATA.

PAg. 16. lin. 11, ſine, p. 17. lin. 9. [illegible], lin. 21. te perd. p. 18. l. 18. [illegible], p. 19. lin. 24. Μακεδονίκ, lin. 25. ἀξία p. 25. lin. 4. τυτέσι; lin. ult. ſimpliciter. In marg. pag. 13. lin. 6. μυτρὸς, pag. 9. lin. 9. quinque ſequ.